

Torill Tjelflaat og Gro Ulset

Vekst – Ivaretagelse - Trivsel

Evaluering av VIT – et hjelpetiltak i barneverntjenesten i Ålesund kommune

Torill Tjelflaat og Gro Ulset

Vekst - Ivaretagelse - Trivsel

**Evaluering av VIT - et hjelpetiltak
i barneverntjenesten i Ålesund kommune**

Samfunnsforskning AS
Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge

Trondheim, desember 2008

 Samfunnsforskning AS		<h1>Rapport</h1>	
Avdeling: Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge		TITTEL	
Postadresse: NTNU Dragvoll 7491 Trondheim Besøksadresse: Loholt Allé 85, Paviljong B		Vekst - Ivaretagelse - Trivsel	
Telefon: 73 55 08 40 Telefaks: 73 59 62 24		Evaluering av VIT - et hjelpetiltak i barneverntjenesten i Ålesund kommune	
E-post: BUS@samfunn.ntnu.no www.ntnusamfunnsforskning.no/bus Foretaksnr. NO 986 243 836		FORFATTER(E)	
		Torill Tjelflaat og Gro Ulset	
		OPPDRAGSGIVER(E)	
		Ålesund kommune – Barneverntjenesten	
RAPPORT	GRADERING	OPPDRAGSGIVERS REF.	
13/2008	Åpen	Sylvia Våge	
	ISBN	PROSJEKTNR.	ANTALL SIDER OG BILAG
	978-82-91927-10-7	1141322	78
PRIS (eksl. porto og ekspedisjonsomkostninger)		PROSJEKTLÉDER (NAVN, SIGN.)	KVALITETSSIKRET AV (NAVN, SIGN.)
Kr. 150,-		Torill Tjelflaat	Jim Lurie
	DATO		
	Desember 2008		
SAMMENDRAG			
<p>VIT (Vekst-Ivaretagelse-Trivsel) er et frivillig hjemme- og nettverksbasert tiltak under barneverntjenesten i Ålesund kommune rettet mot familier hvor barnet utviser risikoatferd og hvor det er samspillvansker i familien. VIT er evaluert av BUS Midt-Norge. Evalueringen er en brukertilnærming hvor hovedfokus er foreldrenes oppfattelse av den hjelpen de har fått gjennom VIT, og hvilken nytteverdi veiledningen har hatt for familienes situasjon og mestring. 41 familier ble fulgt fra inntak i VIT til to år etter. Det ble også gjennomført en følgestudie av et utvalg av åtte familier.</p> <p>Evalueringen viste at VIT var et meget godt tiltak knyttet til ”intern veiledning” i familiene; VIT-veiledningen hadde ført til positive endringer i kommunikasjonen, samhandlingen og samarbeidet i de fleste av familiene. Etter ”utskrivning” fra VIT, rapporterte flere familier at de opplevde at avslutningen fra VIT var for brå, og at de hadde problemer med å vedlikeholde kunnskapen og å opprettholde VIT-prinsippene i hverdagen. Det ble derfor anbefalt et oppfølgingssystem som inkluderte kontakt med veileder en tid etter avslutning. Det ble, i evalueringen, også konkludert med at VIT er et nyttig bidrag i det kunnskapsbaserte barnevernet; det er etterprøvbart og har overføringsverdi til andre.</p>			
STIKKORD	NORSK	ENGELSK	
	Barnevern	Child protection	
	Forebygging	Prevention	
	Hjemmebasert tiltak	Home based service	
	Evaluering	Evaluation	

Forord

Denne rapporten bygger på data fra evaluering av VIT. VIT står for Vekst - Ivaretakelse - Trivsel. VIT er et frivillig hjemme- og nettverksbasert tiltak under barneverntjenesten i Ålesund kommune, rettet mot familier hvor barnet utviser risikoatferd, og hvor det er samspillvansker i familien. VIT er evaluert av Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge (BUS); en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning AS. Evalueringen er finansiert av Ålesund kommune ved barneverntjenesten og BUS. Evalueringen er basert på brukererfaringer fra foreldre som har deltatt i VIT. Disse er evalueringens sentrale informanter. Det empiriske materialet i evalueringen er innhentet gjennom spørreskjema og intervjuer med foreldre og andre sentrale aktører knyttet til VIT.

Vi vil takke alle våre informanter som har fylt ut spørreskjema og stilt opp til intervju. Vi vil spesielt takke foreldre som har deltatt i VIT, og særlig de foreldrene som har stilt opp til intervju, og vært villige til å dele sin kunnskap med oss; dette både knyttet til situasjon, problemer, og VIT som hjelpetiltak. Vi vil også takke prosjektledelsen i VIT som vi har hatt godt og konstruktivt samarbeid med under hele evalueringsprosessen. Dette gjelder spesielt prosjektleder Frida Rudi og veileder Janne Midtbø. Prosjektleder Rudi har også utarbeidet en prosjektrapport for VIT, som vi anbefaler lesere av evalueringsrapporten å gjøre seg kjent med. Dette både for å få kunnskap om VIT og for å få fullt utbytte av evalueringsrapporten. Rapporten kan lastes ned fra www.alesund.kommune.no.

Evalueringsdata er analysert og rapporten er skrevet av Torill Tjelflaat og Gro Ulset ved BUS. I tillegg har forsker Anita Skårstad Storhaug ved BUS bidratt med utarbeidelse av spørreskjema, intervjuguider og intervjuer i prosjektets første stadier. Vi vil takke henne for dette, og for faglige bidrag hun har bidratt med underveis. Selv om evalueringen er begrenset til et spesielt hjemmebasert tiltak i det forebyggende barnevernet, mener vi at rapporten kan være leseverdig og informativ også for barnevernets ansatte generelt, samt politikere og fagfolk som er opptatte av forebygging og et kunnskapsbasert barnevern.

Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge
Trondheim, desember 2008

Torill Tjelflaat
Prosjektleder/forsker

Gro Ulset
Forsker

Innhold

1: VIT - Et tiltak i samtidens barnevern.....	9
Innledning.....	9
Barnevernet - sentrale trekk	9
Prinsipper og føringer	10
BARN OG FORELDRE	10
BARNES RETT TIL MEDVIRKNING	10
KUNNSKAPSBASERT BARNEVERN	12
Hva er VIT?	14
Oppsummering	15
2: Evalueringen.....	17
Brukertilnærming	17
UTVIKLINGSRETTET	17
EVALUERINGSMETODE	17
3: Kjennetegn ved ”VIT-familiene”	21
Innledning	21
Barnet og familien.....	21
Venner og fritid	23
Hjelpeapparatet og tidligere problemløsning	24
Problemforståelse og hjelpebehov	26
Barnet og skolen.....	29
Oppsummering	30
4: Familiene - veiledning og utvikling.....	33
Innledning.....	33
Hvordan opplevde foreldrene veiledningen?	33
VEILEDERS ROLLE OG VEILEDNINGSPROSESSEN	34
Hva fortalte veileder?.....	36
ETABLERING AV FELLES PROBLEMFORSTÅELSE.....	36
PRAKSIS	37
BARNETS DELTAKELSE.....	37
Hva formidlet foreldrene etter seks måneder?.....	37
Hvordan er situasjonen i familien etter avslutning?	38
Oppsummering	41
5: Åtte familier – en følgestudie	43
Innledning.....	43
Bakgrunnsinformasjon om de åtte familiene.....	43
Barnas forståelse av situasjonen ved inntak i VIT	45
Foreldreintervjuer	47
INFORMANTENE.....	47
HVA FORTALTE FORELDRENE OSS?.....	48
HVA BLE DET ARBEIDET MED I VIT, OG BLE DET OPPNÅDD NOE?	49

RUS OG ATFERDSPROBLEMER	52
BARNETS DELTAKELSE I VEILEDNINGEN.....	53
MAMMA MÅTTE TA MESTEPARTEN AV JOBBINGEN I VIT	54
SAMARBEIDET MED VEILEDEREN.....	55
NETTVERKETS DELTAKELSE	56
VIT-PRINSIPPER BRUKES PÅ ANDRE ENN BARNET	56
Oppsummering	56
6: Ett og to år etter.....	59
Innledning	59
Ett år etter - Hva fortalte foreldrene?	59
KONTAKT MED HJELPEINSTANSER	59
ENDRINGER I FAMILIEN	60
Hva formidlet barnevernet ett år etter?	62
TILTAK ETT ÅR ETTER.....	62
HAR VIT VÆRT TIL HJELP FOR FAMILIENE?	62
Hvordan var situasjonen to år etter?.....	64
Oppsummering	65
7: Konklusjoner og anbefalinger	67
Foreldrenes rolle i veiledningen.....	68
Deltakelse fra barna i VIT-veiledningen	69
Involvering av privat nettverk	70
Oppfølging etter avsluttet VIT-tiltak	71
Vedlikehold av kunnskap	71
Hovedkonklusjon	72
VIT - et bidrag til det kunnskapsbaserte barnevernet?	73
Referanser	75

1: VIT - Et tiltak i samtidens barnevern

Innledning

Innledningsvis i dette første kapittelet vil vi redegjøre for noen sentrale trekk i samtidens barnevern, og deretter vil vi kort beskrive VIT¹ som et tiltak innenfor et ”moderne” barnevern.

Barnevernet - sentrale trekk

Barnevernet er et sammensatt og komplisert fagfelt som er under stadig utvikling. I barnevernets arbeid benyttes kunnskap fra mange fagdisipliner; det vil si at mange faggrupper har sitt virke i barnevernet, og påvirker det faglige arbeidet. Det juridiske grunnlaget for barnevernets arbeid bestemmes i Lov om barneverntjenester av 1992 (Barnevernloven). Denne loven avløste den tidligere Lov om barnevern fra 1953 (barnevernloven). Barnevernloven la grunnlaget for ny tenkning og praksis i barnevernet. Dette er i tråd med ideologier og føringer som er beskrevet senere i dette kapittelet; det vil si blant annet det biologiske prinsipp, samarbeid med foreldre, barns rett til medvirkning og fokus på hjemmebaserte tiltak og forebygging. Fylkesnemdsordningen fikk også sin legitimitet gjennom Barnevernloven. Fylkesnemda skal avgjøre tvangsaker i barnevernet, og en viktig målsetting med dette organet er å styrke rettssikkerheten til barn og foreldre knyttet til omsorgsovertakelser og plassering av barn borte fra hjemmet. I 2004 ble en ny statlig regional barnevernmyndighet etablert; dette var i tråd med forvaltningsreformen i barnevernet; jevnfør Ot.prp. Nr. 9 (2002-2003). Den statlige regionale barnevernmyndigheten fikk navnet Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Myndighetens organisatoriske inndeling, oppgaver og myndighet er fastsatt i Barnevernlovens §§ 2-2 og 2-3. Bufetat har etablert flere fagteam i hver region. Disse skal blant annet bistå den kommunale barneverntjenesten i arbeidet med vanskelige barnevernssaker. Barnevernloven er blitt fulgt opp med en rekke nye forskrifter, rundskriv og retningslinjer de senere årene.

¹ Beskrivelsen av VIT bygger på informasjon fra www.forebygging.no, og Prosjektrapport for VIT-prosjektet fra Barneverntjenesten, Ålesund kommune (Rudi 2008). Rapporten kan lastes ned fra www.alesund.kommune.no

Prinsipper og føringer

Barn og foreldre

Noen prinsipper er helt grunnleggende for barnevernets arbeid; dette gjelder blant annet at:

- Tiltak skal være til barnets beste
- Det biologiske prinsipp skal ivaretas
- Barns familie og nærmiljø er sentralt i forhold til analyse og videre arbeid med problematikk
- Barnevernets arbeid skal skje i samarbeid med foreldrene
- Barn har rett til medvirkning.

Faglige prinsipper, som er knyttet til biologi og samarbeid med foreldre, gir føringer for hvor innsats bør settes inn, hvis foreldrene ikke klarer omsorgsoppgaven godt nok. Både faglig og politisk legges det opp til at forebygging av omsorgssvikt skal være en prioritert strategi i barnevernet, og at dette skal utøves på lavest mulig nivå (NOU 2000:12, St.meld. nr. 40. 2001-2002). I dagens barnevern satses det derfor sterkt på familie- og nærmiljøbaserte tilnærminger. Slike tilnærminger forutsetter en tro på at de fleste foreldre har evner og ressurser til å styrke sine omsorgs- og oppdragerpraksiser, og at dette også gjelder i saker hvor de kan ha sviktet barna sine alvorlig. Vi kan finne et uttall av offentlige initiativer og tiltak som passer inn i en ideologi knyttet til forebygging og familie- og nærmiljø tenkning.

Eksempler på dette er at statlige myndigheter har initiert nasjonale programmer rettet mot alle foreldre i et forsøk på å styrke foreldrekompentansen generelt hos foreldre ². Det er også fra sentralt statlig hold gitt omfattende faglig og økonomisk støtte til metodiske forsøk eller implementeringer knyttet til "foreldreopplæring" innenfor rammer av forebygging/behandling ³. Det er også lokale initiativ i barnevernet som kan forstås innenfor samme faglige rammer, og som bygger på tenkning og prinsipper fra "særprogrammene".

Barns rett til medvirkning

Barns rett til medvirkning er et sentralt prinsipp i dagens barnevern. Dette gjenspeiles også i samtidens barne- og barnevernlovgivning. Generelt har barns rettigheter vært et

² De statlige foreldreveiledningsprogrammene har vært eksempler på slike programmer. Informasjon finnes på Bufetat sine Internettssider.

³ Eksempler på dette er Multi System Therapy (MST), Parent Management Training (PMT) og Webster-Stratton forsøket. Felles for disse programmene er at de er evidensbaserte og utprøvd/implementert i stor målestokk i utlandet (spesielt USA).

sentralt tema de siste tiårene, og det har også påvirket barnets rettigheter i barnevernet. Historisk sett har Norge vært et foregangsland med hensyn til å ta barns rettigheter på alvor og søke å sikre disse. Eksempler på dette er at Norge utnevnte verdens første barneombud i 1981; jevnfør Lov om barneombud (1981), Lov om barn og foreldre (1989) (barneloven) ble iverksatt i 1989, og Norge ratifiserte FNs konvensjon om barns rettigheter (1989) (barnekonvensjonen) i 1991. Barnekonvensjonen ble norsk lov i 2003 gjennom inkorporering i Lov om menneskerettigheter av 1999. Lover inkorporert i menneskerettighetsloven går foran andre ved motstrid. Dette gir bestemmelsene i barnekonvensjonen stor juridisk makt. Både etableringen av barneombudsordningen og ratifiseringen av barnekonvensjonen ga tydelige signaler på at barn må forstås som individer som innehar rettigheter, og at barn må tas på alvor når det gjelder innflytelse på egen situasjon og i samfunnet for øvrig.

Når vi ser på rettigheter knyttet til medvirkning for hjemmeboende barn med tiltak fra barnevernet, er tre rettskilder framtrepende. Disse er barneloven, barnverntjenesteloven og barnekonvensjonen. Før en ser på relevant innhold i disse lovene, er det imidlertid visse forhold en bør merke seg hvis barns rett til medvirkning skal bli en reell rettighet. Hvis rett til medvirkning skal bli mer enn retorikk, forutsetter dette en spesiell forståelse av og syn på barnet; det vil si at barn må forstås som en aktiv deltaker og partner i sitt eget liv, og ikke som en passiv mottaker som trenger beskyttelse. I tråd med en "moderne barneforståelse" skal barnet, kort sagt, forstås som et subjekt, og ikke som et objekt. En forståelse av barnet som en sosial deltaker, ekskluderer imidlertid ikke viktigheten av å forstå barnets andre behov. Barnet skal delta, men også bli tatt vare på og bli beskyttet (Sandbæk 2004).

Hvis vi nå ser litt nærmere på lovbestemmelser som regulerer det hjemmeboende barnevernsbarnets rett til medvirkning, kan vi først ta utgangspunkt i barneloven. Barneloven regulerer det rettslige forholdet mellom barn og foreldre; det vil si privatrettslige forhold. I loven fastslås det at foreldrene skal, etter hvert som barnet utvikles og mognes, høre på hva barnet har å si før de tar avgjørelse om personlige forhold for barnet. Det skal legges vekt på det barnet mener, alt etter som hvor gammelt og modent det er. Når barnet har fylt sju år, skal det få si sin mening før foreldrene eller eventuelt andre, som har foreldreansvaret, tar avgjørelse om personlige forhold. Det skal legges vekt på hva barnet mener. Når barnet har fylt tolv år, skal det legges stor vekt på det barnet mener; jevnfør § 31. Foreldre skal gi barnet stadig større selvbestemmelsesrett med alderen; jevnfør § 33.

Barnevernloven, med ulike forskrifter og rundskriv, har også fokus på barns medvirkning. Barnevernloven regulerer det rettslige forholdet mellom offentlige myndigheter og private; blant annet mellom barnevernet, barnet og dets foreldre. § 6-3 i loven stad-

fester at et barn som er fylt sju år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser i saker som berører han eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.

Til sist vil vi omtale barnekonvensjonen hvor artikkel 12 framstår som en nøkkelartikkel med hensyn til barns rett til medvirkning. I henhold til denne artikkelen skal barn, som er i stand til å danne seg egne synspunkter, garanteres rett til å gi uttrykk for disse synspunktene i alle forhold som vedrører det, og barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt. Dette er også betinget av barnets alder og modenhet.

Disse sentrale lovene og barnekonvensjonen er samkjørte med hensyn til barnets rett til medvirkning. Barns rett til medvirkning bør oppfattes som en sentral ideologi i barnevernet på lik linje med andre ideologier beskrevet ovenfor. Det er viktig å ha med seg både den ”moderne barneforståelsen” og de formelle bestemmelsene som er ment å ivareta barns rettigheter når en arbeider med tiltak som influerer på barnet og barnets situasjon. Hvilken rett barnet har til å si sin mening knyttet til hjemmebaserte tiltak, som blant annet vil føre til endring i foreldres omsorg- og oppdragerstrategier overfor barnet, er noe uklart. Dette har ikke vært noe tema i en faglig debatt, og er heller ikke problematisert i forarbeid, forskrifter og rundskriv til Barnevernloven. Barns subjektstatus og rett til medvirkning er imidlertid viktig kunnskap med hensyn til barns rolle innenfor tiltak, hvor foreldrene er i fokus for veiledningen. Selv om det er ønskelig at barnet har en aktiv rolle i veiledningen, kan barnet, i praksis, innta en passiv rolle; det vil si få en ”objektstatus”. Satt noe på spissen, vil disse barna kunne bli utsatt for foreldres ”nye, tillærte oppdragerstrategier” som det selv ikke har vært med på å utforme, og som de kanskje også er uenige i. Dette kan oppfattes som brudd på barnets rett til medvirkning både ut fra barneloven, barnevernloven og barnekonvensjonen.

Kunnskapsbasert barnevern

I strategiplan fra BLD og Bufdir (2005-2008) sies det at FoU arbeid er en bærebjelke for å nå målet om et kunnskapsbasert barnevern, og at dette arbeidet skal fokusere på å få fram ny kunnskap, evaluere og utvikle tiltak hovedsakelig på bakgrunn av forskning. Kunnskapsbasert praksis forutsetter således utvikling, utprøving og evaluering. Målet med et kunnskapsbasert barnevern kan forstås som å systematisere og iverksette målrettet forskning, implementere nye kunnskapsbaserte metoder og spre kunnskap til de som arbeider med barn og barnevern.

Det kan være noe problematisk å skille mellom et kunnskapsbasert barnevern og kunnskapsbaserte metoder. Ogden (2007) skisserer følgende krav til kunnskapsbaserte barneverntiltak: De skal blant annet være beskrevet med hensyn til målgruppe, innhold, gjennomføring og resultater, og de skal helst kunne etterprøves eller repliseres av andre. Slike tiltak kan evalueres ved hjelp av mindre stringente design enn det som kreves innenfor klassisk evidensbasert forskning.

Noe forenklet kan vi si at det forebyggende barnevernet i dag opererer innenfor tre hovedkategorier av praksis/tiltak:

Evidensbaserte tiltak. Disse tiltakene er baserte på metoder som har ”bevist” sin effekt i arbeidet med bestemte målgrupper. Metodene er gjerne prøvd ut i utlandet, og de er evaluerte gjennom stringente metoder.

Lokale initiativ. I denne kategorien finner vi enkelttiltak som ofte etableres lokalt; gjerne i form av prøveprosjekter som enten blir varige eller avsluttes. De lokale initiativene kan oppstå som en konsolidering av en etablert praksis, eller de utvikles ut fra voksende og oppståtte behov der og da. Disse tiltakene kan bygge på elementer fra evidensbaserte og/eller kunnskapsbaserte tiltak som er utprøvd eller etablert andre steder. Disse tiltakene bør evalueres for å ha en overføringsverdi til andre.

Tradisjonell praksis/tiltak. Her er det snakk om barnevernsarbeid som ikke er evidensbasert, og som i liten grad har blitt/kan bli utsatt for evalueringer. Umiddelbart synes dette arbeidet ikke å høre naturlig hjemme i det som nå defineres som det kunnskapsbaserte barnevernet. Barnevernets mer tradisjonelle praksis har faglig legitimitet ved at det bygger på mer generell barnevernfaglig kunnskap, uten at denne nødvendigvis knyttes til effekt eller kunnskapsgenerering. Basisen for kunnskapen er ofte sosialt arbeid. I tillegg til sosialt arbeid, vil sosialarbeideren hente inn kunnskap fra andre fagfelt der det synes formålstjenlig; spesielt psykologi og sosiologi. Arbeidet tuftes på et helhetssyn, og sosialarbeideren er generalist. Tiltakene er ofte tradisjonelle, og har ikke vært evaluerte. Eksempler på slike tiltak er støttekontakt, økonomisk hjelp, veiledning og lignende.

Tiltak innenfor alle kategoriene er sentrale for å få etablert et helhetlig barnevern som kan virke til barnets beste. Barnevernet skal ikke framstå som et tiltakshierarki, men som en mangfoldig tjeneste hvor også nye ideer og lokale initiativer har sine naturlige plasser. Gjennom evalueringer kan lokale tiltak få en ”godkjenning” på deres rolle innenfor barnevernet; dette blant annet knyttet til ”god praksis” og overføringsverdi.

Hva er VIT?

VIT ble etablert som et forsøksprosjekt høsten 2005. Forkortelsen VIT står for Vekst - Ivaretagelse - Trivsel. VIT er et frivillig hjemme- og nettverksbasert tiltak. Tiltaket er kommunedekkende, men forankret i barneverntjenesten i Indre helse- og sosialdistrikt i Ålesund kommune. VIT retter seg mot familier som har barn med risikoatferd og ”samspillvansker”⁴. Barna i VIT skulle, i utgangspunktet, være i alderen 12-16 år. Nedre aldersgrense ble imidlertid, ved oppstart i 2005, satt til ti år, og ytterligere senket til åtte år i 2006. Dette både ut fra brukernes behov, og at forskning viser at tidlig intervensjon er viktig for å hindre ytterligere problemutvikling hos barn med atferdsvansker.

I VIT anvendes begrepet ”risikoatferd” hos barna, og dette innbefatter ulike elementer knyttet til atferdsavvik vurdert ut fra forventet ”normal” atferd. Grunntanken i VIT er imidlertid at det ikke er barnet som er vanskelig, men at barnet har det vanskelig. Dette fordrer en bred og helhetlig innfallsvinkel i arbeidet, og knyttes opp til de fleste arenaer barnet befinner seg på. Urie Bronfenbrenners sosialøkologiske modell danner en overordnet analytisk ramme i forståelsen av barnet og dets omgivelser. Denne suppleres med annen relevant teori, og danner grunnlag for VIT-veiledningens tilnærming.

Målsettingen med VIT er å bedre barnets sosiale fungering, og å fremme positive ferdigheter i hjem, skole, fritid og nærmiljø. Å trekke inn signifikante personer i barnets omgivelser i veiledningen, vil derfor være av sentral betydning for å kunne oppnå resultater. Selv om det er et mål at et bredere nettverk skal trekkes inn i arbeidet med barnet, er det familien som er i fokus for veileders strategier. Det er også et mål i VIT at barnet skal ha en aktiv rolle overfor veileder. Selv om ”inngangsbilletten” til VIT er lik for alle, nemlig at barnet utviser ”risikoatferd”, er naturlig nok hver sak unik. Arbeidet i familiene tilpasses derfor den enkelte saks problematikk og barnets og familiens behov. Problemforståelsen og vurdering av veiledningsstrategier bygger på informasjon fra kartleggings skjema⁵ ved inntak. Dette fylles ut av barnet, foreldre, barnets lærer og saksbehandler i barnevernet.

Veileder arbeider i familien flere ganger i uken i det tidsrommet familien er med i VIT. Sentralt i veiledningen er at det fokuseres på positive ressurser; det vil si at foreldre og barn skal få nye mestringsopplevelser og styrket selvbilde. Veileder tar utgangspunkt i det som fungerer i familien. Dette skal legge grunnlaget for endret atferd

⁴ Se omtale av dette i Prosjektrapport fra VIT; www.alesund.kommune.no

⁵ Kartleggings skjema ved inntak vil bli beskrevet nærmere i kapittel 2.

både i familien og hos barnet. Arbeidet med samspill og kommunikasjon mellom barnet og foreldrene er et viktig element i veiledningen.

Deltakelse i VIT krever aktiv handling og innsats fra familien. Etter tre måneder i tiltaket, evalueres det i forhold til målsettinger, og det er mulig å avtale en forlengt kontrakt mellom familien og VIT.

VIT som prøveprosjekt ble avsluttet ved utgangen av august 2008, og det ble et permanent tiltak under barneverntjenesten i Ålesund kommune fra og med 1. september 2008.

Oppsummering

Slik VIT er planlagt, oppfylder tiltaket de fleste kriteriene for å passe inn i samtidens barnevern:

- VIT har som mål å komme tidlig inn i familier for å hindre ytterligere negativ utvikling hos barn.
- VIT er ment å forhindre mer radikale intervensjoner som plassering borte fra hjemmet som vil kunne medføre brudd i biologiske bånd.
- VIT er hjemme- og nærmiljøbasert.
- Veiledningen utøves i samarbeid med foreldrene.
- VIT nyttiggjør seg av anerkjente prinsipper for foreldreopplæring, hvor en finner faglige elementer fra ”tyngre” og etablerte tiltak som MST og PMT.
- Barnet skal trekkes med i VIT-veiledningen, og kunne medvirke i familiens læringsprosess. Barnets rett til medvirkning skal ivaretas.
- Arbeidet i VIT tar utgangspunkt i en metodebok, som i størst mulig grad, skal sikre lik praksis fra veilederne. Dette gjør også at tiltaket er etterprøvbart.
- VIT evalueres. Det oppfylder således et sentralt kriterium til et kunnskapsbasert barneverntiltak.

2: Evalueringen

Brukertilnærming

Hovedfokus for evalueringen er foreldrenes oppfattelse av den hjelpen de får/har fått gjennom VIT, og hvilke konsekvenser deltakelse i VIT har fått for familien og barnet på kort og lang sikt. Det ble utarbeidet et evalueringsdesign som i hovedsak rettet seg mot foreldres erfaringer med å være med i VIT. Dette omfattet i det vesentlige opplevelsen av den hjelpen veileder ga til familien, og hvilken nytteverdi veiledningen hadde for familiens situasjon og mestring. Barna ble ikke direkte trukket inn i evalueringen bortsett fra at de fylte ut kartleggings skjema ved inntak. Vi har også innhentet informasjon fra veiledere gjennom spørreskjema og intervjuer, og fra skolen og barneverntjenesten gjennom spørreskjema.

Utviklingsrettet

Vi la opp til en utviklingsrettet tilnærming under evalueringsprosessen. Med ”utviklingsrettet” mente vi at vi ville ha en aktiv kontakt med prosjektledelsen for VIT gjennom å diskutere temaer av relevans for prosjektet, og gi tilbakespill fra erfaringer fra evalueringen underveis, noe som blant annet kunne bidra til å justere praksis. Tilbakespill var ikke basert på analyserte data, men på temaer som familiene tok opp med oss under intervjuene, og andre forhold som vi som forskere reflekterte over, og som vi mente burde tas opp til diskusjon. VIT presenterte også temaer de ønsket å diskutere. Det ble lagt opp til faste møter mellom prosjektledelsen og forskere ved BUS. Blant de temaer som ble diskutert var: Barnets rolle i VIT, barnets alder ved inntak, involvering av private nettverk, tidsramme for familiens deltakelse og oppfølging av familien ved utskriving.

Evalueringemetode

I evalueringen ble det lagt opp til en metodetriangulering med bruk av spørreskjema og intervjuer. Følgende instrumenter ble brukt:

1. Kartleggings skjema ved inntak i VIT. Kartleggings skjema ble fylt ut av foreldre, barnet, barnets lærer og saksbehandler i barnevernet. Kartleggingen knyttet seg primært til forhold i familien, og hva barnet og foreldre trengte hjelp til fra VIT. Foreldrene fikk spørsmål om deres bakgrunn (arbeid, utdanning og sivil status), bakgrunnsvariabler knyttet til barnet (omsorgssituasjon, samvær med

foreldre, venner og fritidsaktiviteter) samt kontakt med andre hjelpeinstanser og problemer/hjelpebehov. Barnet ble spurt om hvordan han/hun hadde det hjemme, venner, fritidsaktiviteter, hjelpebehov og ønsker for framtiden. Lærer fikk spørsmål knyttet til barnets skolegang (skoleskulk, forholdet til lærere og medelever) samt hjelpebehov. Saksbehandler i barnevernet ble spurt om familiens/barnets kontakt med barnevernet, hvilke tiltak som har vært prøvd, meldingsinstans og problemgrunnlag for melding samt hjelpebehov.⁶

2. Brukerundersøkelse etter åtte uker. Brukerundersøkelsen var i form av spørreskjema som ble fylt ut av foreldre og VIT-veileder. Tema i begge brukerundersøkelsene var forholdet mellom foreldre og veileder, veileders rolle, og mulige positive endringer i familien/hos barnet som kan tilskrives veiledningen.
3. Spørreundersøkelse til alle familiene i VIT. Første spørreskjema ble besvart like etter at familien hadde avsluttet VIT; det vil si cirka seks måneder etter inntak. Foreldre var informanter. Tema for spørreundersøkelsen var situasjonen i familien og forholdet til barnet når VIT-veiledningen ble avsluttet, hvilke tiltak barnet og familien har og om målene for deltakelse i VIT ble nådd. Andre og tredje spørreskjema henvendte seg til foreldre og barnets saksbehandler i barnevernet. Disse skjemaene ble besvart ett og to år etter inntak. Tema var situasjonen for familien og vedlikehold av kunnskap.
4. Semistrukturerte dybdeintervju. Åtte familier ble valgt ut og intervjuet etter at de hadde vært med i VIT i tre måneder og like etter avslutning av VIT; det vil si etter cirka seks måneder. Tema i intervjuene var familiens situasjon, og den hjelpen de får gjennom å være med i VIT. De åtte familiene ble også forespurt om de ville intervjues cirka to år etter at de ble med i VIT. Fire familier stilte opp i etterintervjuet. Tema for dette var familiens situasjon, og opprettholdelse av kunnskap som var tilegnet gjennom VIT.

I tillegg har VIT-veilederne blitt intervjuet en gang på et generelt grunnlag.

Vi startet med 41 familier som ble kartlagt ved inntak, og intensjonen var å følge dem gjennom hele perioden for deltakelse i VIT til to år etter inntak. Åtte av familiene ble valgt ut til intervju. Disse familiene ble også fulgt fra inntak i VIT til to år etter inntak. Det ble en del frafall i informantgruppen (spesielt spørreskjemagruppen). Det viste seg å være vanskelig å gjennomføre en følgestudie av disse familiene. Foreldreutvalget halverte seg til like etter avsluttet VIT, og etter to år var frafallet så betydelig at vi ikke kunne anvende spørreskjemadata fra foreldrene. Det kan være flere årsaker til frafallet;

⁶ Vi har også sett på henvisningsskjema i hver sak. Dette er skjema som henvisende innstans har fylt ut.

blant annet fikk vi en del spørreskjema tilbake med ”adresse ukjent”. Det er heller ikke utenkelig at det var de familiene som det gikk best med, som besvarte spørreskjemaene. Dette kan, i så fall, også ha medført et skjevt utvalg. Oversikten nedenfor viser ulike datainnhentingsmetoder, type og antall informanter.

Datakilder i evalueringen	
Datakilde	Informanter
Kartleggingsskjema ved inntak	Barnet (N=41)
Kartleggingsskjema ved inntak	Lærer (N=41)
Kartleggingsskjema ved inntak	Saksbehandler i barnevernet (N=41)
Spørreskjema etter ett år	Saksbehandler i barnevernet (N=24)
Spørreskjema etter to år	Saksbehandler i barnevernet (N=17)
Brukerundersøkelse 8 uker etter inntak	Veileder (N= 27)
Intervju	Veileder (N=3)
Kartleggingsskjema ved inntak	Foreldre (N=41)
Brukerundersøkelse 8 uker etter inntak	Foreldre (N=29)
Spørreskjema like etter avslutning	Foreldre (N=20)
Spørreskjema etter ett år	Foreldre (N=15)
Spørreskjema etter to år	Foreldre (N=5)
Intervju (utvalg = 8) etter tre måneder	Foreldre (N=8)
Intervju (utvalg = 8) like etter avslutning	Foreldre (N=8)
Intervju (utvalg = 8) to år etter inntak	Foreldre (N=4)

Intervjuene ble tatt opp på bånd, og det ble skrevet et sammendrag fra hvert intervju. De kvantitative dataene ble systematiserte i oversiktsskjemaer utarbeidet for formålet.

Både de kvantitative og de kvalitative dataene ble analyserte på gruppenivå (med få sub-grupper bortsett fra kjønn og alder). Dette primært for å ivareta anonymiteten til informantene. Informantene tilhørte en avgrenset brukergruppe, og utgjorde et begrenset utvalg. Dette ville kunne medføre at familier blir gjenkjennelige ved for stor oppsplitting i kategorier.

Da dette er en brukerundersøkelse, som primært er knyttet til opplevelsen av veiledningen fra VIT og vurdering av endringer i familiens situasjon, har vi ikke hatt ambisjoner om å ”måle tiltakets effekt” opp mot mer objektive kriterier; for eksempel knyttet til barnets atferd og/eller barnets/familiens behov for intervensjoner fra hjelpeapparatet etter avslutning av VIT.

Evalueringssprosjektet er godkjent av personvernombudet for forskning, NSD.

3: Kjennetegn ved ”VIT-familiene”

Innledning

Ved oppstart i VIT, ble informasjon fra barnet, foreldrene, barnets lærer og barnets saksbehandler i barnevernet innhentet og samlet i et kartleggings skjema. Intensjonen med kartleggingen var å få bakgrunnsdata om barnet og familien. Disse dataene skulle virke som ”baseline informasjon” i evalueringen av den videre utviklingen i saken. Det ble i kartleggingen valgt en flerinformant tilnærming, for å få en mest mulig bred bakgrunnsinformasjon.

Kartleggingen omfattet situasjonen til 42 barn og deres familier. En av sakene ble avsluttet før videre deltakelse i VIT. Vår intensjon var å følge de 41 barna og deres familier videre i evalueringen. Vi regnet imidlertid med en del frafall etter hvert. 29 mødre og fire fedre besvarte kartleggings skjema, uten den andre biologiske forelder. I åtte av sakene deltok begge foreldrene i kartleggingen. Stefar og mors samboer var med i to kartlegginger.

Datakilder i dette kapittel	
Datakilde	Informanter
Kartleggings skjema ved inntak	Foreldre (N=41)
Kartleggings skjema ved inntak	Barnet (N=41)
Kartleggings skjema ved inntak	Lærer (N=41)
Kartleggings skjema ved inntak	Saksbehandler i barnevernet (N=41)

Barnet og familien

Som vi ser av tabell 3.1., var cirka 75 % av alle barna i VIT gutter, og 80 % av barna var 12 år eller eldre.

Tabell 3.1. - Barnets kjønn og alder ved inntak (N=41)

Alder	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	Totalt
Gutt	1	0	2	3	8	5	3	3	5	1	31
Jente	0	1	0	1	1	1	3	1	2	0	10
Totalt	1	1	2	4	9	6	6	4	7	1	41

Tolv år synes således å være en kritisk alder med hensyn til å motta den type hjelp som VIT representerer. Dette gjaldt både gutter og jenter. Det kan være mange årsaker til det. Barnet kommer inn i ungdomsalderen, og det kan bli vanskeligere for foreldrene å håndtere problemer knyttet til puberteten, opprør og lignende. Foreldre er mer bekymret for barnets valg av venner og sosialt miljø, da de mister kontrollen dess eldre barnet blir. Ulike former for hjelp kan ha blitt utprøvd og ikke vært tilstrekkelige. Barnet begynner på ungdomsskolen, som kanskje lettere oppdager og sier i fra om problemer. Debutalder for bruk av alkohol ligger også, for flere ungdommer, ofte rundt tolv år noe som kan forsterke problemer.

Tabell 3.2. - Barnets omsorgssituasjon (N = 41)

Omsorgssituasjon	Antall barn
Bor hos begge foreldrene	5
Bor periodevis hos mor eller far	1
Bor hos mor	30
Bor hos far	5

Fra tabell 3.2. ser vi at de fleste barna bodde hos mor. De fleste mødrene var enslige, mens seks av de 31 mødrene hadde samboer eller ektefelle som ikke var barnets far. Mor hadde også foreldreansvaret i de fleste sakene (24), far hadde ansvaret i fire saker. Mor og far hadde felles ansvar i 15 saker. Alle de fem barna, som bodde sammen med far, oppga at de hadde hyppig kontakt med mor; ofte flere ganger i uka. Ti av barna, som bodde hos mor, hadde imidlertid sjelden kontakt med far, og to av dem hadde aldri kontakt. De mest vanlige forklaringene på at barna hadde liten kontakt med far, var at han bodde langt borte og/eller at far ikke stilte opp av ulike årsaker.

Tabell 3.3. - Foreldres utdanning (N=41)

Utdanningsnivå	Mor	Far
Høyskole/universitet	7	8
Treårig videregående skole	16	8
Fagopplæring	8	11
Ingen formell utdanning	11	12
Ukjent	0	2

Som vi ser av tabell 3.3., hadde nærmere 75 % av foreldrene formell utdanning; det vil si minimum fullført gymnas eller fagskole. Dette gjaldt både for mødre og fedre. Cirka 20 % hadde utdanning på høyskole eller universitetsnivå. Det var liten forskjell mellom mødre og fedre. Andel med høyere utdanning i VIT-utvalget lå under landsgjennomsnittet i henhold til SSB statistikk for 2004; hvor cirka 40 % av kvinnene og vel 30

% av mennene i aldersgruppen 30-39 hadde høyere utdanning. Nærmere 50 % av mødrene i VIT var ikke i arbeid eller i sporadisk deltidsarbeid, mens tilsvarende prosentandel for fedrene var cirka 15. Det var ingen klar sammenheng mellom utdanningsnivå og grad av arbeid.

Det var kun ett enebarn i utvalget vårt. Resten av barna hadde søsken og/eller halvsøsken. De fleste barna hadde regelmessig kontakt med egne søsken og halvsøsken.

Venner og fritid

De aller fleste barna hadde regelmessig samvær med venner, og det var venner som foreldrene stort sett kjente. Selv om mange foreldre var fornøyde med barnas valg av venner, ble det også fra flere foreldre uttrykt bekymring og utrygghet. Utryggheten kom som oftest fra de som ikke kjente vennene til barnet. En forelder uttrykte dette: *”Jeg kjenner dem (vennene) ikke. Men når barnet har vært sammen med dem er han/hun veldig dystert og frekk i munnen. Skolen antyder at vennene ikke er positive”*. En annen sa: *”Jeg er veldig bekymret for hvem han/hun er sammen med fordi jeg kjenner dem ikke”*. Foreldrene var bekymret for hva barnet kunne finne på sammen med vennene, og at barnet kunne bli påvirket i negativ retning: *”De finner på så mye tull, stikker av om natta, drikker, røyker og så videre”*.

Barna ble også spurt om de hadde vært sammen med venner, som de hadde gjort ”gale ting” sammen med, siste måned. Tolv av de 41 barna svarte bekreftende på dette; de hadde vært sammen med ”negative venner”. De ”gale tingene” besto av tyverier, slåsskamper, rampestreker, erte andre barn, ”bøffing” og ”tulleringing” på mobil. To av barna oppga også røyking og øldriking som ”gale ting”. Disse barna var femten og seksten år gamle. Et barn fortalte at han/hun hadde vært med på å rive ned en hytte, og så hadde han/hun og noen andre unger klatret i trær og kastet kongler på folk som gikk forbi. Dette barnet var et av de yngste som var med i VIT. Det var stort sett samsvar mellom barn foreldrene var bekymret for, og barn som oppga at de gjorde ”gale ting”. Samtidig var det flere foreldre som var bekymret for barn som oppga at de ikke gjorde ”gale ting”. Disse foreldrene var stort sett bekymret fordi de følte usikkerhet med hensyn til barnets venner, heller enn at de hadde faktisk viten om at barnet var med på noe galt.

Barna prioriterte TV, data og DVD høyest, med hensyn til hva de gjorde på fritiden. Deretter det å være sammen med venner, og som nummer tre fysiske aktiviteter. Fy-

siske aktiviteter dekket et stort spekter, men disse var som oftest i form av uorganisert aktiviteter. Ingen av barna var med i organiserte fritidsaktiviteter hver dag, og under en tredjedel var med i organiserte fritidsaktiviteter ukentlig.

Hjelpeapparatet og tidligere problemløsning

Tabell 3.4. - Kontakt med hjelpeapparatet (N=41)

Instans	Antall barn
Pedagogisk- psykologisk tjeneste	21
Barnevern	33
Andre	21

Halvparten av barna hadde vært i kontakt med Pedagogisk- psykologisk tjeneste, og 33 familier hadde fått hjelp fra barnevernet. Det er ikke uventet at en høy prosentandel oppga barnevernet på spørsmålet om tidligere kontakt med hjelpeapparatet, da VIT er et forebyggende tiltak i barnevernet. Noen foreldre oppga kun søknad til VIT knyttet til kontakt med barnevernet, mens mange oppga at de hadde fått annen hjelp.

BUP eller poliklinisk behandling ble oppgitt av 18 av de 21 familiene, som hadde krysset av i kategorien ”andre”. En kan dermed anta at nærmere 50 % av barna har hatt/hadde et betydelig hjelpebehov knyttet til deres psykiske helse.

Melding til barnevernet var kommet fra ulike instanser, jevnfør tabell 3.5. nedenfor.

Tabell 3.5. - Hvem meldte saken til barnevernet? (N=41)

Melding fra	Antall barn
Skolen	12
Foreldre	13
Helsesøster	4
Pedagogisk- Psykologisk tjeneste	0
Barnevern	3
Politi	6
Andre	15
Ikke registrert	1

Som vi ser av tabell 3.5., var det foreldre som oftest meldte saken til barnevernet, og dernest skolen. I to av sakene meldte foreldrene i samarbeid med skolen, og i en sak samarbeidet politi og barnevern (disse tre sakene er registrerte med to meldere i tabel-

len). 13 barn ble meldt av foreldrene. Seks av disse barna var i aldersgruppen 10-12 år. Disse utgjorde halvparten av henvisningene innenfor denne aldersgruppen. Dette kan indikere at foreldre vurderte at barna (og dem selv) trengte hjelp tidlig. Forholdsvis høy meldingsfrekvens fra foreldre kan også tyde på at foreldre er en viktig ”meldingsinstans” til barnevernet, og at terskelen for å melde ikke er så høy hvis de forstår at de trenger hjelp, og de har tillit til at barnevernet kan tilby relevante tiltak; som for eksempel VIT ⁷.

Bortsett fra en tiåring, var alderen for henviste barn fra skolen mellom tolv og 16 år, og de fleste var over 14 år gamle. Helsesøster henviste tre av de minste barna, og en 17 åring. Fem av meldingene i kategorien ”andre” kom fra BUP, to var anonyme, og elders var de spredt på ulike instanser.

Tabell 3.6. - Hvor lenge har barnet hatt tiltak fra barnevernet? (N=41)

Tidsramme for tiltak	Antall barn
0-6 måneder	17
6-12 måneder	8
1-2 år	3
> 2 år	10
Ikke registrert	3

Som tabell 3.6. viser, hadde cirka 25 % av barna hatt tiltak fra barnevernet i mer enn to år før inntak i VIT. Dette gjaldt barn i hele aldersspennet. Ett av disse barna ble henvist til barnevernet første gang ti år før inntak i VIT. To barn var henvist åtte år før inntak, og de resterende mellom seks og to år før inntak. Flere av disse barna var henvist flere ganger, og saker var blitt henlagt før ny henvisning. Cirka 50 % av alle barna hadde søsken som også hadde hatt tiltak fra barnevernet; og ofte var alle barna i en familie meldt samtidig. Mange av familiene representerte således en bred problematikk, som ikke kun omfattet barnet i VIT. Flere av barna hadde også hatt en lang barnevernkarriere.

De fleste foreldrene hadde på ulikt vis stilt opp for barna sine for å prøve å hjelpe. De hadde kontaktet flere hjelpeinstanser, prøvd ut regler hjemme, brukt belønningssystem-

⁷ Hvis det skal gis tilbud om VIT, må det foreligge en melding til barneverntjenesten. Selv om det kan være uttrykt ønske om VIT i utgangspunktet, blir alle meldinger behandlet formelt; det vil si at saken skal gjennom meldingsfasen; jevnfør barneverntjenestelovens § 4-2, og den skal undersøkes i henhold til § 4-3, 1.ledd. Henvisningen til VIT kommer i form av skriftlig søknad fra barneverntjenesten. VIT avslår cirka 20 % av søknadene.

mer, gått i familiebehandling og lignende. Fire av familiene hadde hatt tilbud om PMT.

Tabell 3.7. - Hvem ønsket å motta tilbud fra VIT? (N=41)

Hvem ønsket tilbud?	Antall
Barnet selv	5
Foresatte	40
Henviser	19
Barnevern	1
Andre	4

En forelder hadde vært noe i tvil om det var nødvendig med VIT, da han/hun syntes at det gikk greit i familien da de fikk tilbudet. Han/hun bestemte seg likevel for å prøve. De øvrige foreldrene ønsket alle å bli med i VIT. Ut fra det som er skrevet tidligere; at foreldre må samtykke for å få tilbud fra VIT, er det naturlig at så mange eksplisitt uttrykte ønske om tiltaket. Det er heller ikke mulig å arbeide med umotiverte familier innenfor et tiltak som krever aktiv deltagelse fra de voksne. Deltakelse fordret derfor at foreldre både hadde ønske om og tro på tiltaket i utgangspunktet.

Det er interessant at kun fem av de 41 barna oppga at de ønsket å bli med i VIT. Dette kan selvfølgelig skyldes at informasjonen til barna om VIT ikke var god nok, men også at noen av barna vurderte situasjonen og behovet for hjelp annerledes enn foreldrene. Dette er et interessant funn, samtidig som det er vanskelig å ha antagelser om barnas tenkning og vurderinger i tilknytning til dette spørsmålet.

Problemforståelse og hjelpebehov

Alle foreldrene håpet at de, gjennom å være med i VIT, ville få hjelp til å takle problemene hjemme, i familien og med barnet. Fokus i problemforståelsen var noe forskjellig hos familiene. Grovt sett kan vi kategorisere denne innenfor tre grupper⁸:

1. Problemet ligger primært hos barnet, og hjelp bør settes inn direkte overfor det. Dette kunne dreie seg om barn med tilpasningsvansker, dårlig selvbilde, asosiale barn, skoleskulkere, barn som ikke hørte etter, barn som lot seg utnytte av andre og barn som ikke klarte å tilpasse seg samfunnsliv og skole.

⁸ Selv om fokus for problemforståelsen til foreldrene kan grupperes som skissert, formidlet naturlig nok de fleste familiene kjennetegn og problematikk på tvers av disse grupperingene.

2. Problemet ligger primært i den generelle fungeringen i familien og mellom familiemedlemmene, og hjelp må settes inn; i forhold til samhandling. Dette ble beskrevet som dårlig kommunikasjon, respektløshet, mye krangling, høyt konfliktnivå, mangel på samarbeid og en maset hverdag; i det hele tatt en forståelse av at familien fungerte ”unormalt”.
3. Problemet ligger primært i foreldrefunksjonen, og hjelp må settes inn for å gjøre foreldrene til ”bedre foreldre”. Foreldrene listet opp flere områder som framsto som problematiske for dem. Dette gikk blant annet på; mangel på grensesetting, liten struktur i hverdagen, problemer med å tilpasse regler og rutiner til barnets alder og modenhet, og generelt vansker med å kunne håndtere hverdagen på en god måte slik at det ble ”levelig”.

I en studie av basisteamet i Kristiansund, fant en liknende problemforståelse; spesielt knyttet til punkt 1) og 2) blant mødre som var med i dette tiltaket (Sandvik 2007).

Foreldrene hadde tro på at VIT kunne hjelpe dem, og en av foreldrene refererte til fjernsynsprogrammet ”Super Nanny”, og at han/hun hadde sett at slik hjelp virket. Spørsmålet om hva foreldrene trodde VIT kunne hjelpe til med, gjenspeilet familiens forståelse av problemene. Det gikk på hjelp som kunne styrke barnets selvbilde, forbedre sosial fungering, få barnet i skole, få støtte fra de rette instanser, si nei til uheldige venner, endre negativ døgnrytme og følge faste rutiner. Foreldrene ønsket at samhandlingen i familien skulle bli bedre, at konfliktnivået ble redusert og ”at vi kan snakke sammen som normale mennesker”. De ville ha ”ro i huset”, med mindre mas, bedre rutiner og automatikk i arbeidsoppgaver. Foreldre ønsket å bli bedre konfliktløser, lære seg til å sette grenser, og bli flinkere i problemløsning. De ønsket å lære å lage rammer og struktur uten at dette medførte konflikter og kjeftbruk. En forelder sa det slik: ”Vi ønsker å få et verktøy som vi kan bruke videre”.

Når saksbehandler i barnevernet ble spurt om hva han/hun mente var problemene i familien, og hva VIT kunne hjelpe familien med, samsvarte dette stort sett med foreldrenes problemforståelse og forventninger. Det gikk på å få etablert rammer, strukturer og rutiner, og å få slutt på kranglingen. Videre ble det lagt vekt på styrking av foreldrene i foreldrerollen, og å få til bedre samspill og kommunikasjon i familien. Barneverntjenesten var mindre opptatt av forhold ved barnet, bortsett fra at barnet måtte bli flinkere til å gå på skolen, og at det var viktig å stoppe en negativ utvikling.

I kartleggingen ble også barna spurt om hva de trodde VIT kunne hjelpe familien med, og vi fant noe av den samme tredelingen som når de voksne ble spurt om problemer og hjelpebehov. Barna knyttet hjelpebehov til foreldrene, situasjonen i familien og dem

selv. Det var spesielt mamma og forholdet til mamma som sto i fokus hos barna. Utsagn som *"mamma trenger en kjæreste"*, *"mamma bør ikke jobbe så mye"*, *"hjelp til mamma kanskje – veit ikkje heilt kva ho treng hjelp til eg, men"* gikk på bekymring om hvordan mor hadde det. Andre utsagn var mer knyttet til barnets behandling av mor, og som gjenspeilet dårlig samvittighet: *"Jeg må ikke være så sur på mamma"*, *"jeg må bli greiere mot mamma – høre etter hva hun sier"*, *"jeg må slutte å krangle med mamma"*, *"jeg må hjelpe henne når hun har vondt i ryggen"*. Flere av barna ønsket å endre atferd uten at dette direkte ble knyttet til forholdet til mor; for eksempel å kunne oppføre seg bedre generelt, og slutte å plage småsøsken. De aller fleste barna var imidlertid opptatte av at forholdene i familien skulle bli bedre. Et barn uttrykte det på denne måten: *"Jeg skulle ønske vi kunne bli hyggeligere mot hverandre, sitte ved bordet og ikke være stygge i munnen, skryte av hverandre og slutte å banke hverandre opp"*. Et annet sa: *"Jeg skulle ønske det kunne være mye roligere hjemme, mindre krangling mellom meg og brødrene mine og mindre kjefting fra mamma. Jeg skulle ønske jeg fikk det bedre i alle fall"*. Det var spesielt kjefting som barna ønsket seg mindre av. Dette kan vi også lese i tabell 3.8.

Tabell 3.8. - Barnets opplevelse av hjemmesituasjonen (N=41)

Utsagn	Stemmer	Stemmer ikke	Vet ikke
Vi har det greit nok	28	6	7
Det er for mye kjefting	22	17	2
Jeg har for strenge grenser	11	25	5
Jeg vet ikke hva som forventes av meg	17	20	4

De fleste barna mente at de hadde det greit nok hjemme. Kun seks sa at dette ikke stemte. Fire av disse seks var også blant de fem barna som ønsket VIT-tiltak; jevnfør tabell 3.7. Dette tyder på at disse barna også ønsket en endring i sin hjemmesituasjon. Mer enn halvparten av barna mente at det var for mye kjefting hjemme. De fleste av disse barna mente samtidig at det var greit nok hjemme, og at de ikke trengte hjelp fra VIT. Dette kan forstås som at mange av barna var vant til et høyt konflikt- og støynivå, og egentlig mente at de kunne leve med det, og/eller at de var for unge til å forstå at dette ikke nødvendigvis er vanlig i alle familier. Det er ikke uvanlig med en normforskyvning i familier som utvikler en bestemt atmosfære eller levesett hjemme; familiene venner seg til dette, selv om det kan føles ubehagelig. Samtidig vil et "inngangsspørsmål" til barnet om de har det "greit hjemme", kunne bli besvart ganske overflattisk, før barnet får tenkt seg om, og kanskje fortalt om mer spesifikke (negative) forhold i hjemmet. Dette kan også forklare det noe motsetningsfulle mellom "greit nok" og mye kjefting".

En fjerdedel av barna mente de hadde for strenge grenser hjemme. Andelen av de som var usikre på forventninger hjemme lå noe høyere enn dette. Barna ble også spurt om hvem som var de fem viktigste personene for dem. Ikke uventet skåret mor, far, søsken, venner og andre familiemedlemmer høyt, og mange av barna framhevet at beste-foreldrene spilte en viktig rolle i deres liv.

Barna ble også spurt om hva de ønsket skulle være annerledes om fem måneder. Dette var ment å være et spørsmål hvor barna skulle formidle ønskede positive forhold i framtiden. Spørsmålet gikk på helheten i barnets situasjon; barnet selv, familien, skolen, fritid, venner og så videre. Svarene fra barna viste nok en gang at ønsket om mindre krangling, kjefting og mas i hjemmet var fremtredende. Noen av barna håpet at pappa skulle flytte hjem, eller i hvert fall nærmere slik at de kunne sees oftere. En gutt ønsket at stefaren ”hadde forsvunnet i løse lufta”. Flere barn ønsket flere fritidsaktiviteter, og at de ble flinkere på skolen. Noen ville at de voksne skulle bry seg mindre, og det ble spesielt referert til mamma og lærere.

Barnet og skolen

Barnets lærer ble spurt om flere forhold knyttet til barnets skolegang, blant annet oppmøte, punktlighet og forholdet til medelever og lærere.

To av de 41 barna var ferdige med grunnskolen, og gikk ikke på skole på kartleggingstidspunktet. Ett barn gikk på privat skole. Lærerne uttalte seg således om 38 barn.

De fleste av barna (cirka 70 %) gikk på skole hver dag, mens cirka 30 % skulket skolen en eller flere dager per uke. Nesten 60 % av barna hadde komme for seint en eller flere dager per uke den siste måneden, og nesten halvparten av disse kom for sent mer enn tre ganger per uke. Lærer opplyste at de aller fleste barna (36 av 38) hadde positivt samvær med andre elever i skoletida. Skolen var imidlertid bekymret for fire av barna som de mente var for lite sammen med de andre elevene; de isolerte seg og var mye alene. De fleste av barna var aldri i konflikt med medelever (cirka 60 %). Ett barn var daglig i konflikt. Bare fire av de 38 barna ble karakteriserte som et ”uromoment” eller en ”problemelev” av læreren sin. Lærerne formidlet lite negativt om barna. Tvert i mot ga lærere barna ofte positive skussmål, og understreket at de var godt likt både av andre elever og lærere. Noen lærere var imidlertid bekymret; blant annet over barn som slet faglig, som omgikk negative venner og var sosialt umodne. Lærere omtalte barn i negative termer hvis det var barn som ofte kom med trusler, var uforutsigbare og ut-

agerende. Samtidig formidlet lærere til disse barna at de ikke så på dem som problem-barn, men barn med problemer.

Lærer ble spurt om hva han/hun trodde VIT kunne hjelpe til med i familien. Ikke uventet relaterte de fleste lærerne dette til skolesituasjonen, og at ”forbedring” hjemme ville kunne føre til ”forbedring” på skolen. Lærerne anklaget ikke foreldrene for å være dårlige foreldre, men de trodde at ikke alle maktet å strukturere hverdagen, sette grenser, og få til god samhandling familiemedlemmene i mellom. Flere lærere var opptatte av å få til en ordnet struktur i hjemmet slik at lekser ble gjort, at barnet la seg til faste tider på kvelden, og kom seg opp om morgenen for å gå på skolen. Lærere ønsket også at foreldre motiverte barnet sitt for skolegang og utdanning (i hvert fall å fullføre videregående). Lærere var også opptatte av barnas sosiale utvikling, og mente at denne kunne bedres for flere barn ved at de var med på fritidsaktiviteter, fikk positive venner og lærte å opptre naturlig sammen med andre barn; det vil si bli gitt redskaper for sosial mestring.

Oppsummering

Ut fra data fra kartleggingsskjema ved inntak i VIT, har vi i dette kapittelet ønsket å formidle noen kjennetegn ved VIT-familiene med hensyn til bakgrunn, problematikk og hjelpebehov. Vi refererer til fire informantgrupper fra kartleggingen: Barnet, foreldrene, saksbehandler i barnevernet og barnets lærer. Antall barn/saker er 41. Her er noe av det vi fant:

Bakgrunn

- Cirka 75 % av alle barna var gutter.
- Cirka 80 % av barna var 12 år eller eldre.
- Cirka 75 % av alle barna bodde hos mor selv om det var delt foreldreansvar.
- De fleste mødrene var enslige.
- Barna, som bodde hos far, hadde hyppig kontakt med mor.
- Barna, som bodde hos mor, hadde lite kontakt med far.
- Nærmere 50 % av mødrene var ikke i arbeid eller i sporadisk deltidsarbeid, mens tilsvarende prosentandel for fedrene var cirka 15.
- Flere foreldre uttrykte bekymring og utrygghet om barnets valg av venner.
- Cirka 25 % av barna opplyste at de hadde vært sammen med ”negative venner”.
- Det var stort sett samsvar mellom barn hvor foreldre var bekymret for valg av venner, og barn som oppga at de gjorde ”gale ting”.

- Nærmere 50 % av barna var ikke med i organiserte fritidsaktiviteter ukentlig.
- Cirka 25 % av barna hadde hatt tiltak fra barnevernet i mer enn to år.
- Cirka 50 % av barna hadde søsken som også hadde hatt/hadde tiltak fra barnevernet.
- Nesten 50 % av barna hadde hatt tilbud fra BUP.
- Cirka 30 % skulket skolen en eller flere dager per uke.
- Nesten 60 % av barna hadde komme for sent på skolen en eller flere dager per uke den siste måneden.

Problemforståelse og hjelpebehov

Foreldrenes synspunkter:

- Problemet ligger primært hos barnet, i den generelle fungeringen i familien eller i foreldrefunksjonen.
- Hjelpebehov gjenspeilet problemforståelsen.

Problemforståelse og hjelpebehov

Barnas synspunkter:

- De fleste mente de hadde det ”greit nok” hjemme.
- Flere barn ville bli snillere mot mamma og ønsket at hun skulle få det bedre.
- Flere barn ønsket å endre atferd uten at dette var direkte knyttet til mamma.
- De fleste barna var opptatte av at forholdene skulle bli bedre i hjemmet.
- Over 50 % av barna sa det var for mye kjefting hjemme, og ønsket endring.
- Flere barn ønsket flere fritidsaktiviteter og at de ble flinkere på skolen.

Problemforståelse og hjelpebehov

Saksbehandlers synspunkter:

- Problemforståelse omtrent i samsvar med foreldrenes.
- Mindre fokus på forhold hos barnet.
- Etablere rammer, strukturer og rutiner i hjemmet.
- Få slutt på kranglingen.
- Bedring av kommunikasjonen i familien.
- Styrking av foreldrerollen.

Hjelpebehov

Lærers synspunkter:

- Hjelpebehov ble relatert til skolesituasjonen.
- Forbedring hjemme = forbedring i skolen.

- Etablere struktur i hjemmet med rammer for lekselesing, leggetider og å komme seg opp om morgenen.
- Få til god samhandling mellom familiemedlemmer.
- Få foreldre til å motivere barnet for videre skolegang.
- Gi barnet redskaper for sosial mestring.

4: Familiene - veiledning og utvikling

Innledning

Dette kapitlet har to målsettinger. For det første å få fram foreldrenes opplevelse av veiledningen i VIT. Informasjon om dette hentes fra en brukerundersøkelse som foreldrene besvarte seks til åtte uker etter inntak i VIT, og fra spørreskjema som ble sendt til familiene etter cirka seks måneder; det vil si like etter avslutning av VIT. For det andre å gi et bilde av utviklingen i familiene under deres deltakelse i VIT. Sistnevnte bygger på data fra spørreskjema etter seks måneder ⁹.

Datakilder i dette kapittel	
Datakilde	Informanter
Brukerundersøkelse åtte uker etter inntak	Foreldre (N=29)
Brukerundersøkelse åtte uker etter inntak	Veileder (N=27 – 3 veiledere)
Intervju	Veileder (N=3)
Spørreskjema like etter avslutning	Foreldre (N=20)

Hvordan opplevde foreldrene veiledningen?

Første del av dette kapitlet tar utgangspunkt i en brukerundersøkelse som familiene deltok i cirka åtte uker etter oppstart i VIT. Det var kun foreldrene som skulle svare på denne, og ikke barna. Brukerundersøkelsen ble gjennomført på et tidspunkt hvor familiene var godt i gang med tiltaket, og den fokuserte på foreldrenes opplevelser og oppfatninger knyttet til møtene med veilederen og selve veiledningsprosessen. Foreldrene fikk dermed mulighet til å evaluere veiledningen.

Som vi har beskrevet i kapittel 3, var 41 familier med i den opprinnelige kartleggingen. Brukerundersøkelsen ble besvart av foreldre i 29 saker; det vil si cirka 75 % av familiene som deltok i VIT i evalueringsperioden. Sakene omfattet 21 gutter og 8 jenter. Fire av familiene startet i VIT i 2005, 14 i 2006 og elleve i 2007. Brukerundersøkelsen domineres derfor av familier som startet i VIT i 2006 og 2007.

⁹ I kapitlet formidles også informasjon fra brukerundersøkelse og intervju av VIT-veiledere.

Veileders rolle og veiledningsprosessen

Cirka halvparten av foreldrene hadde hatt kontakt med veileder to ganger i uka, i løpet av tiden før brukerundersøkelsen. Ellers fordelte antall kontakter seg omtrent likelig mellom en til to eller tre ganger i uka. Bortsett fra to foreldre, uttrykte foreldrene at kontakten med veileder hadde vært i tråd med deres behov.

Foreldrene ble bedt om å ta stilling til noen påstander knyttet til møtene med veileder. Disse omfattet opplevelse av møtene og veileders rolle; jevnfør tabell 4.1. og 4.2 nedenfor.

Tabell 4.1. - Foreldrenes opplevelse av møtene (N=29)

Utsagn	Stemmer ikke	Stemmer noe	Stemmer godt
Møtene var ikke effektive	24	5	0
Mye unødvendig småprat	20	7	2
Det ble ikke oppnådd mye	21	5	3

Foreldrene var stort sett fornøyde med møtene. De fleste mente at de var effektive, og at det ble oppnådd mye. Kun tre av familiene mente det ikke ble oppnådd mye i møtene. En av disse familiene formidlet at det ble brukt alt for lang tid innledningsvis (en måned) til å bli kjent og å "finne ut av ting", og at mye av veiledningstiden dermed ble brukt til "kartlegging av situasjonen". En annen familie syntes progresjonen i saken var for dårlig, og at møtene ble preget av mye småprat.

Data fra brukerundersøkelsen viste også at det var enighet mellom veileder og foreldre om målsettingen med møtene.

Tabell 4.2. - Foreldrenes opplevelse av veilederens tilnærming og rolle

Utsagn	Stemmer ikke	Stemmer noe	Stemmer godt
Veileder forsto problemene	0	3	26
Familiene visste hvilke problemer det ble jobbet med	0	2	27
Det var enighet mellom familien og veileder om problemløsning	0	3	26
Familien aksepterte veileders rolle med å endre bestemte ting	2	3	24
Veileders anbefalinger forutsetter mye arbeid fra oss	2	8	19

Som vi ser av tabell 4.2. viste familiene stor tillit til at veilederen forsto problemene i familiene. Dette er viktig, da en enighet i problemforståelse er et nødvendig grunnlag for å kunne arbeide videre med familiene innenfor et frivillig tiltak som VIT. Enigheten gjenspeilet seg også i svarene knyttet til problemløsning; både med hensyn til hvilke problemer det skulle arbeides med og hvordan dette skulle gjøres. Dette kan indikere at foreldrene hadde tillit til veileders framgangsmåte, og at veileder hadde klart å kommunisere problemløsningsprosessen til foreldrene på en god måte. Foreldrene aksepterte også stort sett veileders rolle som pådriver, men forsto samtidig at de selv måtte innta en aktiv rolle i endringsprosessen (se også Skilbred 2008). Dette er i tråd med intensjonene i VIT-veiledningen. Det kan derfor tyde på at veilederne har vært flinke i sin formidling, og at foreldrene har forstått budskapet.

Andre data i brukerundersøkelsen støtter opp om at foreldrene stort sett hadde tro på, at veileders anbefalinger ville bedre situasjonen for dem selv og barnet, og at de stolte på veileders faglige valg. De formidlet også positive svar knyttet til kommunikasjon og ærlighet mellom dem selv og veileder.

Foreldrene ble også bedt om å oppsummere VIT etter de første åtte ukene. Her er noen eksempler på hva familiene svarte:

- *Tilbudet har vært meget godt, og vi har fått hjelp av en meget dyktig veileder.*
- *Tiltaket har vært til stor moralsk støtte for meg. Effekten på barnet er jeg noe usikkert på, da han er motstander mot alt andre foreslår eller prøver å påvirke ham med.*
- *Jeg har lært å sette klare grenser. Det er blitt gjort et godt arbeid på skolen. Jeg har fått støtte, oppmuntring, skryt slik at det er lettere å gå videre.*
- *Tilbudet virker veldig positivt for å få familien til å fungere på beste måte. Synes det kan virke noe "travelt" å følge opp veilederen sine forslag, men skjønner at det må til hvis dette skal lykkes.*
- *Er ikke kommet i gang med noe som helst.*
- *Vi var i utgangspunktet usikker på om dette var det rette for vårt barn. Vi gikk inn i VIT i påvente av å komme inn til BUP. Vi er fortsatt usikre og synes at progresjonen er for liten i forhold til den tidsbruken som er gått med.*
- *Veldig positivt.*
- *Tilbudet i seg selv er veldig bra. Vi har fått god veiledning, støtte og hjelp. Barnet derimot meldte seg tidlig ut, og situasjonen hans har forverret seg. (...) Barnet opplever tiltaket som pes og mas.*
- *Et effektivt og godt prosjekt. Det har fungert veldig godt for vår familie.*

- *Setter veldig pris på å få en nøytral persons syn og innspill. Har hjulpet oss på mange måter ved å se ting fra andre vinkler. Vi har hatt godt utbytte av tilbudet.*

Hva fortalte veileder?

Veilederne har også fylt ut en brukerundersøkelse med tilnærmedesvis samme spørsmål som foreldrene. Informasjon fra denne bekrefter, stort sett, familienes oppfatning av innhold og mål for veiledningen. Veilederne er også intervjuet. Sentrale forhold fra disse intervjuene er beskrevet nedenfor.

Etablering av felles problemforståelse

Det legges opp til følgende prosess når familiene blir tatt inn i VIT. Først skjer det en kartlegging innenfor en periode av to uker. Deretter skrives det samarbeidskontrakt, og foreldrene gir samtykke til at VIT kan kontakte det offentlige nettverket, som er relevant i hver enkelt sak. Dette kan omfatte skolen, helsestasjonen, barne- og ungdomspsykiatrien, Pedagogisk-, psykologisk tjeneste og liknende. Deretter tegner familiene et nettverkskart over signifikante og sentrale personer i familiens private nettverk. Hvis familien samtykker, kontakter veileder disse personene. Veileder stiller nettverkspersonene tre spørsmål knyttet til: 1) Barnet/ungdommens styrker, 2) Barnet og familiens behov og 3) hva som bør endres/ønsket tiltak.

Veilederne erfarte at det var vanskelig for mange foreldre å gå med på at personer i det private nettverket skulle kontaktes. Det viste seg å være ulike årsaker til det. Noen foreldre hadde liten lyst til å informere familie og venner om at de fikk hjelp til å takle problemer med barnet. Andre foreldre fortalte at de ikke hadde noe særlig nettverk. Noen foreldre kunne også komme med forslag på en eller to personer, men utvidet dette når de så at de fikk viktige tilbakemeldinger fra disse personene. I VIT var det, i utgangspunktet, en viktig forutsetning at familien hadde et privat nettverk som kunne brukes konstruktivt i veiledningen. Det ble etter hvert lempet på dette kravet, for så å bli tatt helt bort. Veilederne mente at problemene med å involvere nettverkene var en klar ulempe for arbeidet i VIT. Dette blant annet i forhold til å utrede og utnytte familiens ressurser.

Søknaden fra barneverntjenesten dannet utgangspunktet i hver sak. I tillegg ble det også samlet inn informasjon fra offentlige og private nettverk. Den sammenstilte informasjonen ble deretter diskutert med familien for å komme fram til en felles prob-

lemforståelse som det kunne arbeides videre med. Deretter ble det utarbeidet en plan for det videre arbeidet. Det måtte være enighet mellom veileder og foreldre om planen. Det ble tilstrebet å lage en konkret plan med kortsiktige mål.

Praksis

Veilederne opplyste at det ble arbeidet mye med regler og rutiner i familiene. I noen familier manglet disse omtrent totalt, og det måtte etableres en helt ny struktur. I andre familier var hverdagen og barna overregulerte; her ble det arbeidet med å skrelle bort unødvendige regler. Veileder introduserte systemer med pluss- og minuskonsekvenser som ble administrerte ved hjelp av skjemaer hvor det ble notert om barna overholdt regler. Plusskonsekvenser ville si at barnet fikk belønning fordi det overholdt regler; minuskonsekvenser ville si "straff", for eksempel fratrett i ukepenger, hvis barnet ikke har overholdt regler. Veilederne presiserte at minuskonsekvenser må være rimelige og logiske for barnet, og komme tett i tid etter regelbruddet. Veileder utarbeidet også skjemaer for noen foreldre, blant annet knyttet til disponering av tid og prioritering av arbeidsoppgaver.

Veilederne mente det var viktig å komme tidlig inn i familien, finne familiens styrker, og bygge på og videreutvikle disse. Samarbeidet med familien sto også sentralt.

Barnets deltakelse

Veilederne var mindre samstemte med hensyn til hvor aktive de følte de hadde vært med å trekke barnet inn i veiledningen. De var alle enige om at det var viktig at barnet var delaktig, men hevdet likevel at flere forhold gjorde dette vanskelig. En veileder mente at han/hun virkelig sto på for å få barnet med, og at dette i flere tilfeller hadde lyktes, selv om barnet i utgangspunktet var uvillig. En annen veileder mente at han/hun burde ha hatt mer fokus på dette, og at barnets involvering ikke var godt nok ivare tatt fra han/hennes side.

Hva formidlet foreldrene etter seks måneder?

Også i spørreundersøkelsen, etter seks måneder, fikk familiene spørsmål knyttet til veiledningen. Foreldrenes forståelse av veiledningen hadde endret seg lite fra hva de formidlet i brukerundersøkelsen. Generelt var familiene, med noen få unntak, svært positive til samarbeidet med veilederen. Dette dreide seg om veilederens forståelse av problemer og åpenhet for andres meninger, valg av fokus og realisme i forhold til fa-

miliens ressurser og begrensninger, samt oppfølging av hva som ble sagt på møtene og veileders tilgjengelighet for familien.

Enkelte foreldre brukte mange superlativer for å beskrive VIT-veiledningen seks måneder etter inntak. Eksempler på dette var: *"VIT er et kjempebra opplegg, som alle bør benytte seg av"*, *"Jeg som nå er enslig forelder, er SÅ glad vi fikk hjelp fra VIT. Alfa - omega for barnet mitt og meg"*, *"Tusen takk for all hjelp VIT-prosjektet har gjort for vår familie"*, *"Det er det mest positive jeg har gjort med familien. Det er ikke alltid godt å vite hvilke grenser en skal sette for tenåringene - alle andre får..."*. Noen andre var mer moderate i sin omtale av VIT, blant annet at det var mye jobbing, samtidig som det var vanskelig å opprettholde alt de hadde lært. To av familiene mente at realisme og oppfølging ikke alltid stemte med det de ønsket. En familie ønsket at veilederen var flinkere til å sette seg inn i hva det vil si å være tenåring, og at alt ikke *"ble låst fast i et A4 mønster med hensyn til regler"*.

Barnet deltok lite i veiledningen. Av de 20 som svarte på spørreskjema, opplyste 16 at barnet hadde liten eller ingen kontakt med veileder.

Noen foreldre ga også råd om hvordan VIT kunne bli bedre. Flere ønsket at tilbudet varte lengre. Noen sa at VIT burde følge opp etter avslutning. En forelder sa følgende som godt kan illustrere dette: *"Når vi avsluttet VIT, falt det litt tilbake til det som var. Jeg hadde tryggheten og rammen rundt VIT som en beskyttelse for barnet. Vi følte at vi mistet denne tryggheten med å vite at vi ikke kunne få mer hjelp etterpå"*. En mor mente at det var uheldig at VIT var en del av barneverntjenesten, siden mange kunne hatt nytte av hjelpen fra VIT, samtidig som de var redde for barnevernet.

Hvordan er situasjonen i familien etter avslutning?

Familiene ble også, i spørreskjema etter cirka seks måneder, bedt om å svare på spørsmål som omhandlet situasjonen i familien rett etter avslutning av VIT. Familiene oppga ulik tidsramme for hvor lenge de var med i VIT, og kun en tredjedel oppga at de hadde vært med i VIT i seks måneder.

Tabell 4.3. - Tidsramme for deltakelse (N=20)

Tidsramme	Antall familier
2 måneder	1
3 måneder	5
4 måneder	4
5 måneder	1
6 måneder	7
7 måneder	1
Ubesvart	1

Familiene som er registrerte i tabell 4.3., begynte i VIT i tidsrommet fra september 2005 til juni 2007. Det er ikke noe klart mønster for lengden på VIT-tiltaket for familier som kom med tidlig i prosjektet og de som kom inn seinere. Denne varierte betydelig i hele datainnhentingsperioden; fra to til sju måneder. Halvparten av familiene ønsket ikke lenger tid i VIT da de avsluttet. Som en kanskje skulle anta, representerte ikke disse kun de som hadde vært lengst i VIT; tvert i mot fordelte de seg ganske likt innenfor alle tidsrammer. Familien, som hadde vært med kortest tid i VIT, ønsket å trekke seg ut ganske fort fordi totalbelastningen på familien ble for stor. Denne familien hadde mange "hjelpere" å forholde seg til. En av familiene, som gikk ut av VIT etter tre måneder, begrunnet dette med at utviklingen til barnet var så positiv under deltakelsen i VIT, at de ikke hadde behov for mer hjelp. Foreldre som ønsket mer tid i VIT begrunnet dette i liten grad.

De fleste familiene hadde kontakt med veileder en til tre dager i uka. Cirka halvparten opplyste at de hadde kontaktet veilederen utenom faste avtaler. Årsaker som ble oppgitt var at familien hadde behov for råd og veiledning eller at det var en akutt situasjon de trengte hjelp til. De som ikke hadde kontaktet veilederen utenom avtaler, oppga at de ikke hadde behov for det, at de faste avtalene var greie holdepunkter, og/eller at de hadde nær familie som stilte opp ved behov.

Halvparten av familiene avsluttet i VIT fordi de hadde nådd målene sine, og halvparten fordi veilederen mente at målene var nådd. En familie opplyste at de ikke var fornøyd og ikke ønsket å fortsette. Denne familien var med i tre måneder. Fem av familiene fikk andre hjelpetiltak ved avslutning av VIT. Dette var besøkshjem, støttekontakt, spesiell oppfølging fra Pedagogisk- psykologisk tjeneste, skole og BUP.

VIT skal være et nettverksbasert tiltak; det vil si at familiens nærmeste nettverk skal involveres i arbeidet med barnet. Kun seks av familiene bekreftet at nettverket var in-

volvart i VIT. Personer som oftest ble nevnt, i den forbindelse, var besteforeldre og tante.

Alle foreldrene syntes at situasjonen i hjemmet var blitt bedre sammenliknet med da de begynte i VIT. Seksten familier syntes den var blitt mye bedre, og tre familier litt bedre. En familie viste til svært liten framgang. De formidlet at de kranglet mindre hjemme, men problemer knyttet til guttens atferd var ikke endret.

Tabell 4.4. - Endringer i familien etter avsluttet VIT (N=20)

Utsagn	Stemmer ikke	Stemmer ganske godt	Stemmer veldig godt	Ikke aktuelt
Vi krangler mindre hjemme	0	9	10	1
Barnet har det bedre med seg selv	0	12	8	0
Det går bedre på skolen/jobb	0	14	5	1
Barnet har ikke vært med på kriminelle handlinger/vist annen negativ atferd	1	7	8	4
Barnet har fått bedre venner	1	11	8	0
Jeg har fått bedre forhold til barnet	2	5	13	0
Jeg har mer struktur og grenser	1	8	11	0
Jeg føler meg sikrere i foreldrerollen	0	11	9	0
Jeg er ikke så bekymret for barnet	4	11	5	0

Som vi ser av tabell 4.4., mente samtlige foreldre, som hadde svart på spørreskjema etter seks måneder, at kranglingen hjemme hadde avtatt. Med hensyn til barnet, mente alle at barnet hadde det bedre med seg selv, hadde fått bedre venner, det gikk bedre på skolen, og at det ikke var med på kriminelle handlinger (bortsett fra ett barn). De fleste foreldrene mente at de følte seg sikrere i foreldrerollen, og de aller fleste mente de hadde mer struktur og grenser for barnet enn før inntak i VIT. Flere foreldre var imidlertid fortsatt bekymret for barnet.

Tabell 4.4. viser at VIT har hatt en god virkning på problemer i familien, knyttet til sentrale endringsvariabler for VIT-veiledningen. Noen svært få familier var ikke så positive i sine svar som resten. Spesielt en familie formidlet liten fremgang. Denne familien var svært fornøyd med samhandlingen med veilederen, og hjelpen de fikk der og da, men de mente at de hadde vært for kort tid i tiltaket. De ønsket at dette kunne opprettholdes over flere måneder; de var med i fire måneder, og sa at de da hadde fått beskjed fra VIT at ”de ikke fikk mer hjelp”.

18 av barna gikk på skole, og en var i arbeid. En var arbeidsledig. 16 av barna møtte regelmessig på skole/jobb, tre møtte uregelmessig. Samlet sett var dette en bedring fra informasjon om skolegang fra kartleggingsskjemaene ved inntak i VIT.

Oppsummering

Ut fra data i brukerundersøkelsen etter åtte uker i VIT og spørreundersøkelsen etter seks måneder etter inntak, har vi ønsket å formidle foreldrenes oppfatning av veiledning og den hjelp VIT har gitt. Vi har også formidlet hovedtrekk ved veiledernes erfaringer knyttet til arbeidet i familiene. Videre har vi ønsket å gi et bilde av familienes situasjon etter avslutning av VIT, og se om det er noen endringer på sentrale variabler knyttet til problematikk ved inntak. Her er noe av det vi fant:

Brukerundersøkelse etter åtte uker

- De fleste foreldre mente at møtene med veileder var effektive.
- Det var enighet mellom veileder og foreldre om målsettingen med møtene.
- Det var tillit fra foreldre om at veileder forsto problemene.
- Foreldre aksepterte/forsto rollefordeling mellom dem og veileder.
- VIT ble stort sett omtalt som et positivt tiltak av foreldrene, og som var til god hjelp.
- Negative uttalelser fra foreldre gikk gjerne på dårlig progresjon i veiledningsarbeidet.

Spørreundersøkelse etter seks måneder/avslutning

- Familiene hadde vært i kontakt/hadde hatt møter med VIT-veileder flere ganger per uke.
- Det var lite eller ingen kontakt mellom veileder og barnet i 75 % av sakene.
- Foreldrene var fortsatt svært positive til veileder og VIT som tiltak.
- Noen foreldre ønsket at tiltaket varte lenger.
- 80 % av foreldrene rapporterte at situasjonen i familien var blitt mye bedre, sammenliknet med før VIT-veiledningen.
- Samtlige familier formidlet at de kranglet mindre hjemme.
- De fleste foreldre mente barnet hadde det bedre med seg selv.
- Barnets skolesituasjon var forbedret.
- Foreldre følte seg sikrere i foreldrerollen.
- Familiens nettverk var i liten grad involvert i VIT.

Veiledernes erfaringer

- Veilederne bekreftet stort sett foreldrenes oppfatning av innhold og mål for veiledningen.
- Veilederne var samstemte i at det var vanskelig å få trukket inn det private nettverket.
- Arbeidet med regler og rutiner i familiene var i fokus.
- Familiens styrker var viktige byggeklosser i veiledningen.
- Samarbeid med familiene var sentralt.
- Veilederne mente barnets deltakelse i VIT var viktig, men det var ulikheter i hvor hardt de sto på for å involvere barnet.

5: Åtte familier – en følgestudie

Innledning

Dette kapitlet omhandler åtte familier som har vært med i VIT. Vi har fulgt disse familiene fra inntak i VIT til cirka to år etter inntak. Innledningsvis vil vi presentere noe bakgrunnsinformasjon om disse familiene fra henvisnings- og kartleggingsskjema, og deretter vil vi formidle hva familiene fortalte oss gjennom intervjuene.

Datakilder i dette kapittel	
Datakilde	Informanter
Henvisningsskjema før inntak i VIT	(N=41)
Kartleggingsskjema ved inntak i VIT	Barnet (N=41)
Intervju tre måneder, seks måneder og to år etter inntak i VIT	Foreldre; 1. intervju, N=8, 2. intervju, N=8, 3. intervju, N=4

Bakgrunnsinformasjon om de åtte familiene

Datakilde: Henvisningsskjema før inntak i VIT

Tabell 5.1. - Problemområder ved henvisning

Problematikk	Antall barn
Skole	8
Regler/grenser/rutiner	8
Venner/omgangskrets	5
”Tyngre” atferdsproblemer	4
Foreldresamarbeid	4
Psykisk relatert	3
Rus og narkotika	2

Ut fra tabell 5.1. ser vi at alle de åtte barna er registret med problemer knyttet til skolegang og regler, grenser og rutiner i det daglige. Fem av barna hadde problemer som kunne koples til venner og omgangskrets, og fire barn hadde ”tyngre” atferdsproblemer. Dette blir i henvisningsdata blant annet beskrevet som aggresjon, utagerende atferd, umoden oppførsel og mangel på sosial forståelse. Tre av barna hadde psykisk relaterte problemer som viste seg gjennom eksempelvis selvskading, ukontrollert gråt,

tristhet og depresjon. To av barna hadde problemer knyttet til rus og bruk av narkotika. I fire av familiene ble det oppgitt at mor og far ikke klarte å samarbeide om barnet i det daglige, og at dette førte til problemer hos barnet. Dette var barn som bodde hos mor, men som hadde kontakt/var på besøk hos far.

Tabell 5.2. - Problemområder knyttet til det enkelte barn

Barn	Skole	Regler Grenser	Venner	Atferdsproblem	Foreldresamarbeid	Psykisk relatert	Rus
1	x	x		x			
2	x	x	x	x	x	x	x
3	x	x	x	x		x	
4	x	x		x	x		
5	x	x	x		x		
6	x	x				x	
7	x	x	x				x
8	x	x	x		x		

Som tabell 5.2. viser, hadde alle barna problemer/utfordringer knyttet til flere områder. Bortsett fra at alle åtte barna hadde problemer med skole/skolegang og regler og grenser, var det ikke noe klart mønster for sammenheng mellom problemområder. Det er imidlertid ikke tvil om at hvert enkelt barn (og dets familie) hadde behov for hjelp. Henvisningsdataene viste at fire av barna hadde hatt problemer knyttet til ett eller flere av de ovenstående områder i fem til seks år før inntak i VIT. De resterende fire barna hadde hatt problematikk knyttet til ett eller flere av de ovenstående områder i ett til ett og et halvt år før inntak i VIT. Dette betyr at halvparten av barna/familiene hadde levd med ulike typer problematikk over lang tid innen oppstart i VIT, mens den andre halvparten hadde hatt problemer i kortere tid.

Tabell 5.3. - Familiens kontakt med hjelpeinstanser før VIT

Barn	BUP	Barnevern	Lege	PPT	Helsesøster	Annet
1		x				
2	x	x				
3	x	x	x	x	x	x*
4		x	x	x	x	x**
5	x	x			x	
6	x	x	x			
7		x	x			x**
8	x	x				

- * Ungdomspsykiatrisk avdeling
- ** Annen helsetjeneste

Tabell 5.3. viser at samtlige familier/barn hadde hatt kontakt med én eller flere offentlige hjelpeinstanser innen de fikk tilbud om VIT. Ettersom VIT ble organisert og formidlet gjennom barneverntjenesten, måtte samtlige familier gå via barnevernet for å få innvilget tiltaket. Dette er en sentral årsak til at alle familiene krysset av for kontakt med barneverntjenesten. Bare en av familiene hadde kun hatt kontakt med barnevernet før deltakelsen i VIT. De resterende sju hadde alle fått hjelp fra instanser utenom barnevernet. Fem familier/barn hadde hatt kontakt med BUP, en familie med Ungdomspsykiatrisk avdeling, og to familier/barn hadde vært i kontakt med PPT. En av familiene ventet forøvrig på utredning fra Barne- og ungdomspsykiatrisk avdeling. Over halvparten av barna hadde dermed så store problemer knyttet til mental helse, at de hadde behov for hjelp fra barnepsykiatrien. Tre av familiene valgte selv å melde til barneverntjenesten. Dette kan tyde på at disse tre familiene meldte fra nettopp for å få mulighet til deltakelse i VIT. For de resterende familiene fordelte meldingene seg slik: En kom fra politiet, en fra skolen, en fra et ungdomssenter, en fra barneverntjenesten i en annen kommune og en fra et kriseteam.

Barnas forståelse av situasjonen ved inntak i VIT

Datakilde: Kartleggingsskjema ved inntak i VIT

Barna ble ikke intervjuet i den kvalitative studien hvor vi fulgte de åtte familiene gjennom to år. For å ”synliggjøre” deres stemmer velger vi å presentere noen svar fra barna som er hentet fra kartleggingsskjemaene ved inntak. Vi vil fokusere på barnas opplevelse av situasjonen ved inntak i VIT, og hva de trodde VIT kunne hjelpe familien med.

Tabell 5.4. - Barnas opplevelse av hjemmeforhold ved inntak i VIT

Utsagn	Stemmer	Stemmer ikke	Vet ikke
Vi har det greit nok	6	0	2
Det er for mye kjefting	5	3	0
Jeg har for strenge grenser	3	3	2
Vet ikke hva som forventes av meg	2	5	1

Fra ovenstående tabell ser vi at de fleste barna mente at hjemmesituasjonen var "grei nok" ved inntak i VIT. To barn svarte imidlertid at de "ikke vet" om situasjonen hjemme er grei nok. Det samme antallet barn svarte også "vet ikke" på påstanden "jeg har for strenge grenser". Dette betyr at noen av barna var usikre i forhold til sin egen og familiens situasjon hjemme. Usikkerheten kunne bunne i at de ikke helt visste om opplevelsene i hjemmet var "normale" eller "unormale", sammenlignet med andre familier. Barna, som svarte at de ikke visste hva som forventes av dem, viste også en utrygghet i forhold til sin egen/familiens situasjon. Flertallet av barna mente at de opplevde for mye kjefting i hjemmet. De opplevde ikke tilfredsstillende ro, enighet og forståelse innad i familien, et for høyt konfliktnivå, og de var ikke fornøyde med situasjonen. Barna ga følgende svar på hva de ønsket skulle bli annerledes i framtiden:

- *"mindre krangling"*
- *"ingenting"*
- *"at skolen slutter å bry seg, at ingen voksne bryr seg"*
- *"at jeg gjør ting hjemme, flinkere med lekser"*
- *"litt bedre på skolen"*
- *"at jeg får jobb mer med matte på skolen"*
- *"hjemme: mindre mas, på skolen: at lærerne snakker normalt"*
- *"mindre kjefting, at det skal gå an å ta med seg venner hjem uten at det blir bråk"*.

Barna knyttet ønsket endring til skolesitasjonen og forhold i hjemmet. Dette samsvarer godt med de problemområder som ble oppgitt i henvisningsdataene for det enkelte barn/familie, hvor problematikk i hjemmet og i skolen ble nevnt for samtlige åtte barn/familier. I henvisningsskjema ble problemer med venner/omgangskrets oppgitt for fem av barna, men vi ser at barna selv ikke la vekt på at dette er forhold som burde endres. Dette kan bety at barna ikke delte foreldrenes syn på at venner/omgangskrets var et sentralt problemområde.

Det var vanskelig for de fleste barna å svare på spørsmålet om hva VIT kunne hjelpe dem/familien med. De svarte:

- *"ingenting"*
- *"ingenting"*
- *"å hjelpe mamma - vet ikke hva hun trenger hjelp til..."*
- *"at jeg blir greiere med mamma - hører etter"*
- *"vet ikke, ingenting"*

- *”ikke sikker, vet ikke”*
- *”har ikke ofret det en tanke”*
- *”mindre kjefting, faste rutiner i hverdagen, respekt for hverandre, belønning når vi har vært flinke”*

Vi ser at fem av de åtte barna svarte ”vet ikke” og/eller ”ingenting” på det ovennevnte spørsmålet. Ettersom spørsmålene i kartleggingsskjemaene ble stilt i forkant av deltakelse i VIT, er det ikke overraskende at såpass mange av barna ikke har noen formening om hva VIT kan hjelpe barnet og familien med. To barn ga svar som viste at de hadde en forståelse av at mamma burde få det bedre i hverdagen, og at VIT kanskje kunne bidra til dette. Et barn syntes å ha en dypere forståelse av hva familien strevde med og hva den trengte hjelp til. Ingen av barna nevnte at VIT kunne hjelpe med problemer knyttet til skolen, og kun et barn trakk fram hjelp til å få til mindre kjefting og masing hjemme. Svarene viste at barna ikke så noen klar sammenheng mellom det de ønsket skulle være/bli annerledes i hverdagen, og VITs hjelpepotensialet med hensyn til at disse endringene kunne skje. Ingen av de åtte barna ønsket VIT. Barna svarte at deltakelsen var etter foreldrenes ønske.

Foreldreintervjuer

Datakilde: Intervju av foreldre tre måneder, seks måneder og cirka to år etter inntak i VIT.

Informantene

De åtte familiene ble intervjuet ved tre forskjellige tidspunkter. Første intervjurunde ble gjennomført omtrent tre måneder etter at familiene hadde startet i VIT, andre intervjurunde ble gjennomført kort tid etter at familiene hadde avsluttet tiltaket; det vil si pluss/minus seks måneder etter inntak. Tredje og siste intervjurunde ble gjennomført ett og et halvt til to år etter at de respektive familiene hadde startet i tiltaket. Utvalget besto av familier som var med i VIT både i 2005, 2006 og 2007. De åtte familiene representerte seks gutter og to jenter i alderen elleve til 16 år. Alle åtte familier ble intervjuet i første og andre intervjurunde. Fire familier stilte opp i siste intervjurunde.

Fem intervjuer ble gjennomført hjemme hos familiene. De resterende ble foretatt i lokaler utenfor hjemmene. Intervjuenes varighet var fra 30 minutter til cirka en time.

Tabell 5.5. - Informanter

Familie	Første intervju	Andre intervju	Tredje intervju
1	Mor og stefar	Mor og stefar	
2	Mor	Far	
3	Mor	Mor	
4	Mor	Mor	
5	Mor	Mor	Mor
6	Mor	Mor og far	Mor og far
7	Mor	Mor	Mor
8	Mor	Mor	Mor

Fra ovenstående tabell ser vi at det var barnas mødre som stilte opp som informanter i nesten alle intervjuer (bortsett fra andre intervju i en familie hvor far stilte alene). Biologisk far var med på to intervjuer sammen med mor. Foreldrene til sju av de åtte barna var skilte og/eller bodde ikke sammen. Samtlige av barna hadde fast bosted hos mor. Dette er trolig en vesentlig forklaring på hvorfor mødrene stilte opp som informanter i nesten alle intervjuene, og at far som oftest var fraværende. Biologisk far var med på to intervjuer i den familien hvor mor og far bodde sammen. Tre av barna bodde sammen med mor og stefar, og fra en familie møtte stefar til intervju sammen med mor.

Hva fortalte foreldrene oss?

Mange av foreldrene fortalte at de hadde strevd lenge med å finne løsninger på barnets problemer. De var bekymret for barnet, og ønsket å få hjelp slik at barnet kunne få det bedre. Alle foreldrene så på barnet sitt som en person som hadde mange gode sider, men som av ulike årsaker ikke klarte å få livet helt til. Foreldrene var bekymret for at barnas atferd skulle bringe dem ut i kriminalitet og rus. Flere av foreldrene var også bekymret for at barna skulle bli tapere i arbeidslivet, enten fordi de ikke mestret skolegangen, eller at de ikke hadde forutsetninger for å kunne stå i et arbeid over tid eller konsentrere seg. De fleste barna hadde hatt problemer helt siden de var små. Dette var spesielt knyttet til utagerende atferd, og psykiske og sosiale problemer. Etter hvert som barna ble eldre, øket problemer i forhold til skolegang og omgangskrets/venner. Flere foreldre fortalte om årsaker som de trodde kunne ha forsterket problemutviklingen hos barnet; dette kunne være enkelttilfeller av ekstrem mobbing, dødsfall i nær familie eller blant venner, skilsmisse og lignende.

De fleste av foreldrene opplevde at de ikke taklet situasjonen, slik den var før inntak i VIT, og at de måtte få hjelp. Problemene hadde, for mange, ”*vokst dem over hodet*”.

Flere foreldre følte at alt var bare kaos. Noen foreldre var spesielt opptatte av at forholdet til barnet ikke var godt nok, og at de hadde mistet kontrollen: *"Han skled bort fra meg, gikk ikke på skolen, var sammen med venner som brukte stoff. Jeg måtte ha hjelp til å takle dette"* (første forelderintervju). En annen forelder uttrykte: *"Familielivet vårt var helt tragisk, jeg klarte ikke å snakke med ham, han var frekk i munnen, stakk av og hadde begynt å drikke. Jeg fikk ikke sove om nettene, og var helt utslitt"* (første forelderintervju). Andre foreldre var bekymret for barnets atferd knyttet til aggresjon, raseriutbrudd, plaging av søsken, knusing av gjenstander og lignende, og til depresjoner og overfølsomhet med fare for selvskading og selvmord. Alle foreldrene fortalte at barna hadde skoleproblemer, av ett eller annet slag, og flere hadde tilpasset undervisning.

Hva ble det arbeidet med i VIT, og ble det oppnådd noe?

Det var tre temaer som ble hyppig nevnt, av foreldrene, som målsetting for deltakelse i VIT. Dette dreide seg om bedring:

1. I barnets skolesituasjon.
2. I kommunikasjonen i familien
3. Med hensyn til grensesetting og struktur i familiens daglige liv.

Rusbruk og barnets atferdsproblemer ble også oppgitt, som forhold det skulle arbeides med.

De fleste foreldrene mente at de hadde fått den hjelpen som de forventet, da de startet i VIT. Stort sett mente de at deltagelse i VIT hadde vært nyttig, og at de gjennom råd og veiledning hadde fått bekreftelse på hva de gjorde riktig, og fått justert det som de ikke behersket like bra. I forhold til problemområder, var det til dels stor variasjon med hensyn til måloppnåelse.

Bedring i barnets skolegang

Alle de åtte barna hadde en eller flere typer skoleproblemer. Dette kunne dreie seg om barn som skulket eller møtte uregelmessig på skolen. Det kunne også være barn som hadde problemer med det faglige innholdet/konkret skolearbeid; de gjorde ikke lekser, lå langt etter i skolearbeidet og var rett og slett lei av skolen. Noen barn hadde også problemer med sosiale kontakter i skolesituasjonen. De hadde få venner, og noen var i konflikter med andre elever.

VIT-veileder framsto i ulike roller med hensyn til barnets skoleproblemer. I noen saker var ikke veileder aktiv med i arbeidet med barnets skoleproblemer. I saker der veileder tok fatt i skoleproblemene, bidro han/hun med veiledning hjemme; blant annet i forhold til å få struktur på lekselesing, rutiner på leggetider og når barnet skulle stå opp om morgenen, for å komme seg til skolen i rett tid. Veileder gjorde også oppgaver rettet direkte mot skolen; blant annet i form av møter med sosiallærer og annet skolepersonale, og med hensyn til tilpasset og alternativ undervisning/tilbud. To av barna hadde også fått tilbud om mer praktiske aktiviteter som var organisert av skolen, enten i skoletiden eller på ettermiddagen.

Generelt framsto imidlertid bedring av skolesituasjonen som et tema med dårlige odds. Da de ble intervjuet etter tre og seks måneder, uttrykte de fleste foreldrene at det "gikk litt bedre" med barnet på skolen, men skoleproblemene var langt fra løst slik de så det. Barn som hadde skulket tidligere, skulket fortsatt, men skulkingen hadde avtatt noe. *Han er kanskje på skolen en dag mer i uka nå, før var han der bare to til tre dager, nå kan det være fire*" (andre forelderintervju). Et barn, som hadde mye skoleskulking og var i konflikter med medelever, hadde god framgang den tiden familien var med i VIT. Etter to år, var barnets skoleproblemer fortsatt til stede i de fleste av familiene som ble intervjuet. Det var lite eller ingen bedring. I ett tilfelle var det en klar forverring: *"Han har flippet helt ut, sover halve dagen og er oppe om natta. Han vil verken gå på skole eller er i jobb"*.

Bedring i kommunikasjonen i familien

Alle foreldrene uttrykte at det var stor forskjell i kommunikasjonen og samhandlingen mellom familiemedlemmene, før og like etter at VIT ble avsluttet: *"Da vi begynte klarte vi ikke å snakke med hverandre uten å rope, men nå klarer vi å ha det roligere. Vi kan tøyse og tulle. Det er ikke så mye frustrasjon nå. Vi forstår hverandre mye bedre. Jeg føler på en måte at jeg har fått barnet tilbake"* (andre forelderintervju).

En annen forelder sa dette: *"I motsetning til tidligere, prater vi nå i familien. I stedet for å skrike og kjeft så prater vi. Vi visste ikke hva det var før. Det å sette ord på ting og prate, det var helt låst. Det hadde pågått i så mange år. Har fått hjelp til å forstå hvor viktig det er. Barnet har ikke fått annet en kjeft siden det var lite, for han/hun har ikke klart å høre etter. Etter at vi kom med i VIT har vi sett vanvittig forskjell. Vi klarer nå å løse floker uten å kjeft"* (første forelderintervju).

Denne forelder opprettholdt også det positive bildet like etter avslutning av VIT: *"Vi hadde ikke hatt det slik vi har det nå uten VIT - da hadde det vel fortsatt bare vært krancling og bråk"* (andre foreldreintervju).

Foreldre la også vekt på at de hadde lært å rose hverandre. En mor uttrykte at de hadde lært seg å komme ut av en negativ sirkel som stort sett besto av å kjeftte på hverandre og omtale hverandre negativt: *”Barnet mitt har stort sett blitt kjeftet på fra han/hun ble født, det er ikke rart han/hun har problemer”* (andre forelderintervju).

Ved intervjuer to år etter, ble det gitt et mer nyansert bilde knyttet til bedring i kommunikasjonen i de familiene som ble intervjuet. Det synes å være en viss grad av opprettholdelse av det familiene har lært; spesielt med hensyn til å gi ros. Dette gikk mye på kommunikasjonen mellom den forelder som barnet bodde hos og barnet. På den annen side var kommunikasjonen mellom mor og far stort sett dårlig to år etter, og dette vanskeliggjorde også forholdet til barnet/barnets situasjon.

Bedring med hensyn til grensesetting og struktur

Problemer med å ha struktur i familien, og kunne sette grenser for barnet, ble av de fleste familiene oppgitt som noe de ønsket å få hjelp til gjennom VIT. En forelder fortalte at den viktigste grunnen til at han/hun ble med i VIT, var for å få mer struktur i familien: *”jeg trodde det var viktig at andre kom inn i familien og fortalte barna at de måtte hjelpe til. At det blir forventet noe av dem, og at ting hadde konsekvenser. Uansett hvor mye vi som foreldre kjempet med dette, hørte ikke barna på oss”*. Denne forelder var fornøyd med hjelpen fra VIT; med hensyn til å takle grensesetting og få til rutiner og struktur: *”Det som ble tatt opp gjennom VIT-prosjektet, det har faktisk fungert - det er mye bedre nå”* (andre foreldreintervju).

Ukeplaner og belønninger hvis disse ble overholdt, ble framhevet av alle foreldrene som sentrale verktøy i VIT. Ukeplanene beskrev rutiner som barnet måtte forholde seg til; for eksempel når barnet skulle stå opp, gå på skolen, komme hjem til middag og legge seg, samt regler knyttet til rydding, fjernsyn, mobiltelefon, datamaskin, oppgaver i hjemmet, språkbruk og lignende. Hvis barnet fulgte rutinene og reglene, fikk det belønning i form av ukepenger. En familie mente at belønning gjennom ukepenger var til skade for barnet, og at det ble innarbeidet uvaner: *”Det er ikke riktig at barn skal få betalt for alt de gjør... og dette fører bare til gnål om mer penger”* (andre foreldreintervju). De aller fleste foreldrene var imidlertid positive både til å bruke ukeplaner og belønninger, og mente det hadde god virkning på barnet. En forelder sa det på denne måten: *”Det som har vært mest nyttig med jobbingen i VIT, er at vi har innført arbeidsplaner. Vi har jobbet hardt med det, barnet mitt og jeg, og det har fungert bra. Nå kommer han/hun hjem i rett tid, tar telefonen når jeg ringer, og sier i fra hvis han/hun blir sein. Før fløt alt”* (første foreldreintervju).

To år etter hadde imidlertid ikke denne familien klart å opprettholde den gode utviklingen, med hensyn til rutiner og struktur. Tilstanden var tilnærmet slik den var før inntak i VIT. Hovedårsaken til dette var, ifølge informanten, ytre årsaker knyttet til negative venner og konflikter mellom mor og far. Alle familiene formidlet at de ikke brukte ukeplaner og belønninger konkret, slik de hadde lært gjennom VIT, men at de likevel klarte å opprettholde en viss struktur i familien, selv om de kunne slite med grensesetting overfor barnet.

Forskning har vist at det er vanskelig å vedlikeholde læring fra foreldreveiledningsprogrammer etter at de er avsluttet. Lurie og Clifford (2006), som intervjuet 19 foreldre som hadde vært med i Webster-Stratton programmet, konkluderte med at:

”Parents varied considerably in their ability to consistently and effectively use the methods they were taught. While some parents said they were able to apply the new methods with their children and to use these to improve the children’s behavior, others were much more uncertain about what they had actually learned, and found it difficult to use them consistently with their children. Some parents said it was more difficult to practice the new techniques after the training was over (s: 108-109)”.

Dette samsvarer i stor grad med det som våre foreldreinformanter fortalte to år etter inntak i VIT, det vil si om lag ett og et halvt år etter avsluttet tiltak.

Rus og atferdsproblemer

Rus framsto i liten grad, som et sentralt tema i de familiene som ble intervjuet, og rusproblematikk hadde ingen stor plass i veiledningen. Også atferdsproblemer framsto som et noe perifert tema. Det er ikke en urimelig antagelse at disse temaene var noe underkommunisert av veilederne. VIT-veiledningen bygger på premisser; som at det ikke er barnet som er vanskelig, men at barnet har det vanskelig. Implisitt i dette ligger at veiledningen ikke skal fokusere på mulige (atferds)avvik hos barnet; for eksempel utagerende, kriminell eller rusrelatert atferd, som kan forklares med faktorer knyttet til det enkelte barn (individbaserte). Veiledningen skal tvert i mot fokusere på faktorer i omgivelsene (inklusive familiene), som ved endring, vil kunne påvirke barnets atferd. I VIT er foreldrene viktige endringsagenter, og de skal blant annet gjennom ”nye oppdragerstrategier” og forståelse av barnet, hjelpe barnet til å endre sin atferd i positiv retning.

Det ble arbeidet med flere temaer i familiene knyttet direkte til mål om endring i barnets atferd. Dette omfattet primært ”konsekvensjobbing” det vil si; at det fikk conse-

kvenser for barnet hvis atferden ikke var akseptabel, og "sinnekontroll". Også med hensyn til atferdsendring, fortalte foreldrene om en positiv endring under VIT-veiledningen: *"Barnet mitt er roligere hjemme nå... det er ikke så mange raserianfall som tidligere"* (andre forelderintervju). *"Barnet mitt er liksom mer voksent"* (andre forelderintervju). Foreldrene var lang mindre positive i sin omtale av barnets atferd to år etter, enn under tidligere intervjuer. To av familiene fortalte at de slet i forhold til dette, og en av familiene var helt tydelige på at VIT ikke var et tilstrekkelig hjelpetiltak i forhold til å få en varig bedring av barnets atferd.

Barnets deltakelse i veiledningen

En underliggende premiss for VIT var at barnet skulle ha en aktiv rolle i veiledningen. Intervjudata viser imidlertid at det varierte i hvilken grad barnet ble trukket med i veiledningsprosessen. Barnets deltagelse kan beskrives på tre måter:

1. Barnet var til stede på de fleste møtene med veileder sammen med foreldrene. Fire barn var med på over halvparten av møtene.
2. Barnet hadde også egne møter med veileder. Dette gjaldt fire barn; to av barna hadde to møter med veileder alene, ett barn hadde varierende kontakt med veileder og avlyste flere møter. Ett barn hadde hatt flere samtaler med veileder alene, og de hadde i følge mor, god kontakt.
3. Barnet var ikke/i svært liten grad med på møter med veileder. Dette gjaldt fire barn; to av barna var ikke med i det hele tatt, og to av barna hadde vært med på to til tre møter.

Alle foreldrene mente at det var viktig at barnet var med møtene med veileder; dette gjaldt også foreldrene til barn som ikke hadde vært med. Foreldrene mente at det var viktig at barnet fikk si sin mening, og at de fikk forklare situasjonen slik barnet så den. En forelder uttrykte det på følgende måte: *"Jeg tror det er veldig viktig at barna er med i veiledningen. Når de er med, får de fortelle det fra sitt ståsted. De får fortelle hva som tynger dem. De får komme fram med sine oppfatninger av hvordan ting er i familien"* (tredje foreldreintervju). Utsagn fra en annen forelder støttet opp om dette: *"Jeg mener at ungene må være med på møtene med veileder. Det er jo ungene dette handler om. Er det noe som ikke fungerer, så er det veldig greit at også de er der. De kan fortelle om sitt syn"* (tredje foreldreintervju). Flere av foreldrene mente også at det var viktig at barnet fikk snakke med veileder alene: *"Jeg tror det hadde vært godt for barnet mitt å kunne ha en voksen person alene, og kunne ha noen å betro seg til uten at jeg hører på"* (tredje foreldreintervju). En familie trodde også at veileder skulle bli en mer direkte støtte for barnet, og var svært skuffet over at dette ikke var tilfellet.

Foreldrene var også av den oppfatning at det ville være enklere å arbeide med VIT-prinsippene, hvis barnet følte at det var med på ”laget”, for eksempel at barnet hadde vært med på å utarbeide ukeplanene, og bidratt i evalueringen av hvordan disse hadde fungert. Noen foreldre hevdet også; at det var viktig at barnet var til stede på møtene, slik at han/hun fikk informasjon om veiledningens prinsipper og opplegg direkte fra veileder, og at de forsto at veileder støttet foreldrene i deres praksis overfor barnet (selv om barnet ikke alltid var enig i foreldrenes strategier).

Mange foreldres syn på barnets deltagelse i VIT, samsvarte dermed med underliggende premisser for bestemmelsene i barnekonvensjonen og barnelovgivningen; det vil si at barn er autonome individer som det skal lyttes til og tas alvorlig. Alle barna i de åtte familiene, som ble intervjuet, var eldre enn elleve år. Disse barna har klare rettigheter med hensyn til medvirkning knyttet til forhold som påvirker/er viktige for dem i det daglige.

Det var ulike årsaker til at enkelte barn var lite involverte i veiledningen; for eksempel at barnet ikke ønsket å være med på møtene, møtene ble lagt til tidspunkter hvor barnet var opptatt med andre gjøremål, og litt ”la det skure mentalitet”; det vil si at det ikke ble lagt opp til faste avtaler som involverte barnet, samtidig som barnet kunne komme hvis det hadde lyst til det. Forelder til barn, som i liten grad/ikke var med på møtene, mente at veileder hadde mye av skylda for dette, og at veileder burde ha stått mer på for å involvere barnet: *”Veileder prøvde, men klarte ikke å komme i dialog med barnet. Veileder skulle ha insistert mer”* (andre foreldreintervju).

Mamma måtte ta mesteparten av jobbingen i VIT

Som vi har sett fra bakgrunnsdata; bodde sju av de åtte barna hos mor uten biologisk far, og det var stort sett mor som fulgte VIT-veiledningen. To av mødre oppga at VIT-veileder hadde et par møter med far også, men far var ikke med i noen systematisk veiledning. Mødre fortalte; at det var svært vanskelig å gjennomføre VIT-prinsipper i hjemmet, hvis far ikke gjorde det samme når barnet var hos ham. Mødre fortalte; at fedre også kunne boikotte prinsippene, og for eksempel gi barnet mange lomme penger uten at det hadde fulgt avtalte rutiner og regler. Mødre som hadde samboere, fortalte at det var viktig at samboer stilte opp. Hvis ikke ble det for belastende for mor. Flere av mødre hadde verken samboer eller kjæreste, og dermed ingen partner å diskutere med, i det daglige. Det å ha en veileder å kommunisere med, ble opplevd som ekstra støttende for disse mødre, og også at veileder kunne være ”mellemmann” mellom hjemmet og for eksempel skolen, slik at mor fikk avlastning på dette området.

Mange av mødrene var slitne, og opplevde at det var ekstra krevende å være med i VIT fordi de stort sett måtte dra lasset alene. Samtidig formidlet de; at det var godt for dem å være med i et støttende system, og at de ble oppmuntret av positive endringer. *”Det er slitsomt med jobbingen, og å sitte og prate så mye, men det er enda mer slitsomt å ikke vite hva en skal gjøre.”* Selv om deltakelse i VIT kunne være krevende for mange, ble ikke belastningen større enn det de fleste hadde antatt på forhånd.

Samarbeidet med veilederen

Relasjonen med veileder framsto som et sentralt tema når familiene skulle vurdere hjelpen fra VIT. De aller fleste familiene fortalte om en god kommunikasjon og en relasjon fylt med tillit og felles forståelse. Tilsvarende formidlet foreldre, i en evaluering av Årstad familiesenter, at samhandlingen med terapeuten hadde betydning for kvaliteten på veiledningen. Foreldrene framhevet at følgende faktorer var viktige for relasjonsbygging: *faglig dyktighet, trygghet, forståelse og gjensidig respekt, støttende, lett å være sammen med og engasjerte* (Skilbred 2008: 125).

En familie I VIT fortalte at kjemien mellom dem og veilederen var dårlig. De begrunnet dette med at veileder virket umotivert, holdt ikke alltid løfter, framdriften var svak og det skjedde lite: *”Vi brukte første kvarteret til å snakke om det vi snakket om forrige gang, så et kvarter med å fortelle om situasjonen og siste kvarteret til å bli enige om hva vi skulle gjøre til neste gang”* (andre forelderintervju).

Selv om andre hjelpeinstanser, for eksempel barnevern og barnepsykiatri, var inne i bildet hos enkelte familier ved avslutning av VIT, syntes de fleste foreldrene at det var vanskelig å bryte kontakten med veilederen ved avslutning. Overgangen ble for mange for stor, og flere foreldre sa de følte seg engstelige over å måtte klare seg sjøl. *”Jeg hadde ikke noe lyst til å slippe VIT da, for det var veldig godt å ha dem der. Jeg er jo alene med barnet. Noen ganger blir jeg veldig frustrert. Skulle ønske jeg kunne ringe til veilederen, vet ikke helt hvor jeg skal gå og spørre noen nå”*.

Foreldre mente også at det ville vært lettere å opprettholde det de hadde lært hvis veilederen fulgte dem litt opp etterpå: *”Det hadde vært kjekt om de kunne komme innom en gang i blant og gi oss påfyll og støtte. Fortelle meg at dette går bra, dette kan dere jobbe videre med. Det tror jeg også hadde vært bra for barnet mitt”*.

Alle foreldrene som vi intervjuet, hadde fått tilbud om å komme på ”åpen kveld” på onsdagskveldene på helsehuset, men kun en hadde benyttet seg av dette tilbudet. Denne forelder trakk seg etter hvert ut av tilbudet. Årsaker foreldrene oppga for ikke å be-

nytte seg av dette tilbudet, var at familiens historie måtte fortelles på nytt til en ny veileder, at de var slitne etter arbeidstid, og at de ikke hadde ork til å komme seg ut om kvelden. Foreldrene visste at de ikke ville møte veilederen sin på helsehuset, men en fremmed person som de på sett og vis måtte begynne på nytt med: *”Jeg ville helst ha kontaktet veilederen min hvis noe skar seg, han/hun kjenner jeg, han/hun vet om vår historie”* (andre forelderintervju) var et utsagn som gikk igjen hos mange foreldre.

Nettverkets deltakelse

Bortsett fra under kartleggingen, hadde ingen personer fra familienes private nettverk vært med under veiledningen.

VIT-prinsipper brukes på andre enn barnet

Noen foreldre fortalte at de brukte VIT-prinsipper/det de hadde lært på andre barn i familien, og at dette fungerte bra. Dette gjaldt også foreldre som ikke klarte å gjennomføre prinsippene overfor ”VIT-barnet”. Det var spesielt yngre søsken som fikk fordeler av dette. Foreldre mente at prinsippene hadde størst innvirkning på yngre barn, og at barnet deres som var med i VIT kanskje var for gammelt og hadde slitt med ulike problemer litt for lenge, til å kunne tilegne seg disse på en god måte. Dette blant annet fordi det kunne være vanskelig for eldre barn, å akseptere foreldrenes nye oppdragermønster.

Flere foreldre fortalte også at de hadde gitt informasjon om VIT-prinsipper og råd til venner og andre voksne, som opplevde at familiesituasjonen og barna var krevende/utfordrende. Dette hadde, i følge dem, fungert godt.

Oppsummering

Dette kapitlet bygger på en kvalitativ følgestudie av åtte familier fra inntak i VIT, til to år etter. Vi har ønsket å formidle hvordan disse sakene har utviklet seg, blant annet i forhold til familiens situasjon, barnets utvikling og vedlikehold av kunnskap etter at tiltak er avsluttet. Foreldrene i familiene er intervjuet tre ganger (50 % frafall på siste intervju). I tillegg har vi anvendt noe bakgrunnsinformasjon fra henvisningsskjema for familiene. Barna i familiene er ikke intervjuet. Vi har imidlertid brukt informasjon fra kartleggingsskjema som omhandler informasjon fra barna ved inntak i VIT. Her er noe av det vi fant:

Noen data ved henvisning

- De åtte barna hadde alle problemer knyttet til flere områder ved henvisning til VIT.
- Hvert barn representerte omfattende og alvorlig problematikk.
- Halvparten av barna hadde hatt problemer over lang tid.
- Sju av barna hadde vært i kontakt med/fått hjelp fra andre hjelpeinstanser og barneverntjenesten.
- Fem av barna hadde vært i kontakt med/fått hjelp fra BUP.

Barnas forståelse ved inntak i VIT

- Seks av barna mente hjemmesituasjonen var grei nok.
- Fem av barna mente at det var for mye kjefting hjemme.
- Barna ønsket primært endringer knyttet til skole og kommunikasjon hjemme.
- Barna hadde liten formening om hva VIT kunne hjelpe med.
- Ingen av de åtte barna ønsket å bli med i VIT.

Foreldrenes erfaringer fra inntak i VIT til to år etter

- Mange foreldre hadde strevd lenge, med å finne løsninger på barnets problemer før de fikk tilbud om VIT.
- De fleste foreldrene opplevde at de ikke taklet situasjonen før inntak i VIT.
- Mål for deltakelse i VIT var bedring i barnets skolesituasjon, i kommunikasjonen i familien, med hensyn til grensesetting og struktur og i barnets atferd.
- Generelt syntes det å være en oppadgående kurve for forbedring under VIT-veiledningen, men dette avtok over tid etter at tiltaket var avsluttet.
- Skoleproblemer og problemer knyttet til bedring i atferd hadde dårligste odds i forhold til forbedring.
- Problemer med kommunikasjon, grensesetting og struktur innad i familien hadde bedre odds, men det framsto som vanskelig å vedlikeholde denne kunnskapen etter avsluttet tiltak.
- Samtlige foreldre mente det var viktig at barnet var med i veiledningen.
- Barnets deltakelse i veiledningen varierte betydelig.
- Det var mor som måtte ta mesteparten av jobbingen i VIT.
- Foreldre framholdt relasjonen til veileder som svært sentral.
- Det var vanskelig for de fleste foreldrene å bryte kontakten med veileder ved avslutning av VIT.
- Sju av foreldrene hadde takket nei til å delta på ”åpen kveld”.
- Nettverket ble ikke trukket inn i veiledningen i noen av familiene.

- Foreldre brukte VIT-prinsipper på andre barn i familien og lærte dem også bort til venner.

6: Ett og to år etter

Innledning

I dette kapitlet vil vi formidle hvordan det har gått med familiene (utgangspunkt N=41) ett og to år etter inntak i VIT¹⁰. Ikke uventet sank svarprosenten fra foreldre betydelig etter at de avsluttet VIT-tiltaket. Av de opprinnelige 41 familiene, besvarte 15 familier spørreskjema etter ett år, og kun fem familier etter to år. Saksbehandlere i barnevernet har svart på tilsvarende spørreskjemaer. Svarprosenten fra saksbehandlere var noe høyere. 24 saksbehandlere svarte etter ett år, og 17 etter to år.

Datakilder i dette kapittel	
Datakilde	Informanter
Spørreskjema etter ett år	Foreldre (N=15)
Spørreskjema etter ett år	Saksbehandlere i barnevernet (N=24)
Spørreskjema etter to år	Foreldre (N=5)
Spørreskjema etter to år	Saksbehandlere i barnevernet (N=17)

Ett år etter - Hva fortalte foreldrene?

15 foreldre har gjennom spørreskjema gitt oss informasjon om situasjonen ett år etter at de ble med i VIT. Sakene omhandlet ti gutter og fem jenter. 14 av barna gikk på skole, hvorav elleve barn møtte regelmessig, mens tre ikke gjorde det. Ett av barna var i arbeid.

Kontakt med hjelpeinstanser

Ingen av de 15 familiene hadde hatt kontakt med VIT etter avsluttet tiltak. Åtte av familiene hadde imidlertid, hjelp fra barnevernet eller andre offentlige instanser ett år etter. Fire av barna hadde støttekontakt gjennom barnevernet, en familie hadde økonomisk støtte, og en familie gikk til faste samtaler med barnevernet. To barn hadde spesiell tilrettelegging på skolen. To barn fikk hjelp fra Pedagogisk-, psykologisk tjeneste, et barn gikk til behandling hos BUP, og ett barn hadde opphold på SSBU. Det var en familie som oppga konfliktrådet som tiltak.

¹⁰ Dette har vi også sett på i forhold til de åtte familiene vi har fulgt fra inntak til to år etter; jevnfør kapittel 5.

Endringer i familien

13 av de 15 familiene hevdet at situasjonen i familien var bedre ett år etter sammenliknet med da de startet i VIT. Tre av familiene syntes at situasjonen var ”mye bedre”, ti av familiene mente det var ”litt bedre”, en svarte ”det samme” og en ”mye verre”.

På spørsmål om hva familiene opplever som den viktigste endringen, ble det i de fleste sakene fokusert på forhold knyttet til barnet. Dette gikk både på at barnet var blitt flinkere til å overholde regler og grenser, og på endring i atferd. Utsagn som ble brukt var:

- *Gutten min har blitt mye mer sosial, og han har fått bedre samhold med broren.*
- *Hun maser ikke så mye nå, og godtar et ”nei”.*
- *Han er pliktoppfyllende og lydig. Han har vokst og blitt mer moden, og blitt mye flinkere til å styre det voldsomme temperamentet han hadde.*
- *Han tar mye mer hensyn nå. Han har vel ”vokst” på dette. Han har også fått støttekontakt som er blitt hans gode venn.*
- *Han klarer å overholde grenser nå.*
- *Han hører mer på oss foreldre enn han gjorde tidligere.*
- *Dagene er mye roligere nå fordi han kommer hjem fra skolen når han skal og får startet på leksene i tide. Dagene er mer strukturerte og like.*

En familie opplevde situasjonen svært negativ ett år etter. Foreldrene hadde liten kontroll på barnet som de mente hadde en ”uholdbar” oppførsel, og de mente at ”VIT-prinsippene” hadde vært til liten hjelp.

Noen foreldre trakk fram positive trekk i deres egne måter å forholde seg til barnet på, og i samhandlingen dem i mellom:

- *Samarbeidet mellom oss foreldre har blitt bedre.*
- *Jeg som forelder har funnet andre måter å løse konflikter på.*
- *Jeg er mye tydeligere og konkret på hva jeg ønsker og forventer av barnet. Jeg har klare grenser og konsekvenser. Jeg er veldig bevisst på å opprettholde disse. Barnet mitt holder avtalene med meg, og er også enig i dem.*

Ut fra hva familiene opplevde som positive endringer i tidsperioden fra inntak i VIT til ett år etter, er det tydelig for de 15 familiene, som besvarte dette spørsmålet, at de faktisk har lært noe fra VIT, og at de har klart å vedlikeholde kunnskapen, i hvert fall til dels i praksis. 13 familier mente de hadde klart å opprettholde mye av det de lærte gjennom VIT, mens to familier uttrykte at dette hadde de ikke klart. Men samtidig

hadde flere familier fortsatt kontakt med hjelpeapparatet, slik det listes opp innledningsvis. Flere familier var dermed fremdeles i en prosess hvor de hadde behov for ulike typer støtte og oppfølging.

Det kan være av interesse å få et innblikk i hva familiene faktisk mente var den viktigste lærdommen de fikk ved å være med i VIT. Svarene fra familiene reflekterte i stor grad de positive endringene de fleste familiene fortalte om; jevnfør ovenfor.

”Konsekvensoppfølging” ble vurdert som den viktigste lærdommen fra fire av familiene. Tre familier mente at *”grensesetting, faste regler og rutiner”* var det viktigste. Tre andre familier prioriterte det å *”ta hensyn til hverandre og gi ros”*. Å *”se ting fra flere vinkler, tenke på en annen, mer konstruktiv måte”*, var den viktigste lærdommen for to av familiene, mens en familie vektla å *”bryte med gamle mønstre”*. Svarene indikerer at foreldrene har stor tro på sentrale prinsipper i VIT knyttet til regler, rutiner og grensesetting, samt nye samværsformer preget av mer ros og respekt, enn kjefting og respektløshet.

Noen av foreldrene fortalte at de fortsatt brukte belønningssystemer; oftest ukepenger hvis barnet oppførte seg som avtalt/forventet, og straff og sanksjoner; blant annet gjennom trekk i ukepenger som konsekvenser av uønsket atferd. Dette var metoder de hadde lært gjennom deltakelse i VIT, og som disse foreldrene mente virket. En annen sentral problemstilling, som ble tatt opp av foreldrene, var kommunikasjonen med barnet. Blant de foreldrene, som besvarte spørreskjemaene etter ett år, var kommunikasjonen, for de fleste foreldrene, bedret i hvert fall sett fra den voksnes side. En forelder uttrykte: *”Jeg har blitt mer bestemt. Tenker det er best for ungene å ha faste regler, og ikke gi etter”*. En annen sa: *Jeg snakker mer vettig nå og forklarer”*. Og en tredje: *”Det har blitt mye bedre fordi vi samtaler om hva vi foreldre skal gjøre i ulike situasjoner, og at vi dermed, overfor barnet, viser at vi som foreldre er enige i konsekvensene”*.

Alle de 15 familiene ville anbefale VIT til andre foreldre, dersom noen barn i deres familie hadde problemer. Tolv av familiene ville blitt med i VIT på nytt hvis de hadde hatt behov og fått tilbud om tiltaket. Tre familier ville ikke vært med i dette på nytt, selv om de hadde hatt problemer.

Hva formidlet barnevernet ett år etter?

Barnevernets saksbehandlere deltok også i spørreundersøkelsen ett år etter at familiene ble med i VIT. De svarte på spørsmål om 24 av de 41 familiene, som hadde vært med i VIT i evalueringsperioden.

Tiltak ett år etter

Barnevernet hadde kontakt med elleve av de 24 familiene. Innsatsen fra barnevernet dreide seg om ulike hjelpetiltak som besøkshjem, økonomisk støtte, råd og veiledning, avlastning samt tilsynsfører under samvær med den forelder som barnet ikke bodde hos. Fordelingen var slik:

- Ansvarsgruppemøter (to familier).
- Besøkshjem (to familier).
- Økonomisk hjelp (tre familier).
- Råd og veiledning (tre familier).
- Støttekontakt (to familier).

En bekymringsmelding til barnevernet var til behandling. Totalt var det imidlertid meldt inn åtte bekymringsmeldinger til barnevernet etter avsluttet VIT-tiltak. To av ”VIT-barna” var under omsorg av barnevernet ett år etter inntak i VIT. To barn/familier var også til behandling i BUP.

13 av de 24 familiene, som barnevernet har registrert gjennom spørreskjema, hadde ikke kontakt med barnevernet ett år etter inntak i VIT. For åtte av disse familiene vurderte barnevernet at de hadde nådd sine mål gjennom VIT, og at de ikke hadde behov for ytterligere hjelp. De klarte seg bra. Tre av familiene mente selv at de ville klare seg, og de ønsket derfor ikke mer hjelp fra barnevernet. To av familiene hadde flyttet, så barnevernet i Ålesund hadde ikke noe mer ansvar for dem.

Har VIT vært til hjelp for familiene?

Samtlige saksbehandlere i barnevernet, som besvarte spørreskjema etter ett år, var svært godt fornøyde med samarbeidet med VIT. Alle saksbehandlerne var positive til VIT som et faglig tiltak, og uttrykte at de ville bruke, og også anbefale tiltaket til andre familier som hadde behov for denne type hjelp.

Spørsmålet til saksbehandlerne om hva som var den viktigste endringen i familien, ble også stilt til foreldrene. Som vi har sett tidligere i dette kapitlet, fokuserte foreldrene mest på endringer hos barnet. Saksbehandlerne på sin side, vektla mest endringer knyttet til foreldrene og forholdet mellom foreldrene og barnet.

Tre tema var sentrale:

1. Bedre samspill og kommunikasjon.
2. Bedre samarbeid.
3. Bedre grenser og struktur i familien.

Saksbehandlerne understreket at disse endringene neppe ville ha skjedd uten hjelp fra VIT. Det var spesielt det praktiske arbeidet og tilretteleggingen i familien, som saksbehandlerne mente hadde gitt de gode resultatene, samt veiledningen og det å være rollemodeller knyttet til kommunikasjon og samspill. Støttefunksjonen, som blant annet har bidratt til å skape større trygghet i foreldrerollen, og bedre forståelse for barnas behov, ble også framhevet.

Nesten samtlige av saksbehandlerne mente at barneverntjenesten (alene), ikke kunne ha oppnådd de endringene i familiesituasjonen som VIT hadde klart å få til gjennom sitt arbeid. Dette ble ikke begrunnet ut fra mangel på faglige kvalifikasjoner og kompetanse i barneverntjenesten, men at det ikke er kapasitet, ressurser og tid til denne type oppfølging av enkeltfamilier, som har behov for hjelp fra barnevernet.

Som tidligere omtalt i dette kapitlet, svarte 13 av de 15 familiene at situasjonen i familien var blitt bedre, når en så tilbake på og sammenlignet med hvordan den var ved inntak i VIT. Tre av familiene mente den var ”mye bedre”, mens ti av familiene svarte ”litt bedre”. Saksbehandlerne fikk det samme spørsmålet. Selv om det utvalget av familier, som saksbehandlerne refererte til, var større enn det antall familier som besvarte spørreskjemaene ett år etter (24 mot 15), var det en andel på 50 % av familiene (tolv av 24) som saksbehandlerne mente det gikk ”mye bedre” med, og sju familier det gikk ”litt bedre med”.

Elleve av familiene var representerte både på saksbehandlerskjema og foreldreskjema. Vi har sammenliknet svarene fra foreldre og saksbehandlere, med hensyn til hvordan de bedømte situasjonen, etter ett år sammenliknet med ved inntak i VIT.

Tabell 6.1. - Bedømmelse av situasjonen

Familie	Mye verre		Litt bedre		Mye bedre	
	Foreldre	Saksbeh.	Foreldre	Saksbeh.	Foreldre	Saksbeh.
1					x	x
2			x			x
3			x	x		
4				x	x	
5					x	
6			x	x		
7			x			x
8			x			x
9			x			x
10			x			x
11	x					x

- * Nummeret på familiene er vilkårlig valgt i tabellen.
- * Familie 5 hadde flyttet, så saksbehandler kunne ikke uttale seg om situasjonen i familien ett år etter.

Fra tabell 6.1. ser vi at saksbehandlerne er noe mer positive, enn foreldrene med hensyn til å sammenlikne situasjonen, ett år etter og ved inntak i VIT. Foreldrene hadde en tendens til å svare ”litt bedre”, og saksbehandlerne ”mye bedre” om samme familie. Det var et stort sprik mellom foreldre og saksbehandlere med hensyn til familie 11, hvor familien svarte at situasjonen var ”mye verre”, mens saksbehandler svarte ”mye bedre”. Hvis vi ser nærmere på svarene fra foreldrene og saksbehandler i denne familien, var disse også helt i motsetning til hverandre. Foreldrene formidlet store problemer med barnet både i forhold til atferd og skolegang, mens barnevernet formidlet det motsatte; barnet følger opp skolen og i forhold til regler og grenser. Om denne uenigheten skyltes ulik virkelighetsoppfatning, eller om barnevernet ikke hadde oppdatert kunnskap om familien, er det vanskelig å si noe om.

Hvordan var situasjonen to år etter?

Det foreligger dessverre begrenset med informasjon fra de 41 familiene, som var med i VIT, to år etter inntak. Kun fem av de 41 foreldrene som startet i VIT, fylte ut andre års skjema. Foreldreutvalget to år etter, omfattet også de fire familiene som var med i følgestudien som er omtalt i kapittel 5. Det henvises derfor til dette, og vi vil ikke be-

handle data fra de fem familiene her i kapittel 6. 18 saksbehandlere fylte ut skjema to år etter at familiene fikk inntak i VIT. Av de 18 familiene som saksbehandlerne refererte til i sine svar på spørreskjema, hadde seks fortsatt kontakt med barneverntjenesten. Tiltak fra barnevernet var økonomisk hjelp (tre familier), råd og veiledning (2 familier), hjemkonsulent/støttekontakt/avlastning (3 familier, besøkshjem (en familie). Saksbehandlerne formidlet at det var ulike forhold (uten å konkretisere disse tilstrekkelig), som bidro til at de fortsatt var inne i bildet i disse familiene, og at VIT ikke hadde vært et tilstrekkelig tiltak for dem. Noen saksbehandlere mente at VIT trakk seg for tidlig ut av enkelte familier: *"VIT startet prosessen med å bevisstgjøre mor om sine valg her i livet, men de kom ikke langt nok i arbeidet før de måtte trekke seg ut"*. En annen saksbehandler ønsket mer oppfølging: *"VIT har bidratt til at barnet har utviklet seg, og mor har fått litt mer struktur, men barnet gir uttrykk for at det savner VIT og veilederen"*. En av familiene hadde informert saksbehandler om at det ville bli søkt om nytt inntak i VIT.

Som etter ett år, var saksbehandlerne svært positive til VIT som tiltak også to år etter. De ga klart uttrykk for at de fortsatt ville anbefale tiltaket til familier de mente kunne ha nytte av det. De mente fremdeles at barneverntjenesten ikke hadde ressurser og kapasitet til å arbeide med familiene slik VIT kan. En saksbehandler uttrykte det slik: *"VIT spesialiserer seg mer på nettverk og ressurser i familien. Dette er noe familiene selv setter pris på. Det er ofte mer støtte i nettverkene enn det barneverntjenesten har kapasitet til å finne"*.

Oppsummering

Her følger en kort oppsummering fra spørreundersøkelsene ett år og to år etter inntak i VIT:

Noen data ett år etter - foreldrenes synspunkter (15 familier):

- Ingen av de 15 familiene hadde kontakt med VIT ett år etter inntak i VIT.
- Åtte av familiene hadde hjelp fra barnevernet eller andre offentlige hjelpeinstanser.
- 13 av familiene mente situasjonen var bedre ett år etter, enn ved inntak i VIT.
- Foreldrenes fokus: Positive endringer hos barnet og bedre samhandling i familien.
- "Konsekvensoppfølging", "grensesetting", "faste regler og rutiner" og "ros" ble framhevet som viktige læring.

Noen data ett år etter - barnevernets synspunkter (uttaler seg om 24 familier):

- Barnevernet hadde kontakt med 11 av de 24 familiene.
- Samtlige saksbehandlere var fornøyde med, og positive til VIT som tiltak.
- Saksbehandlerne framhevet bedre ”samspill”, ”kommunikasjon”, ”samarbeid” og ”grenser og struktur” som viktige endringer i familiene.
- Saksbehandlerne hadde noe mer positivt inntrykk av endringer i familienes situasjon enn foreldrene.
- Saksbehandlerne mente at barneverntjenesten ikke kunne ha oppnådd samme endringer i familiene gjennom sitt arbeide.

Noen data to år etter (saksbehandlere uttaler seg om 18 familier) ¹¹:

- Seks av de 18 familiene mottok fortsatt hjelp fra barnevernet, og mottok ulike former for hjelp.
- Saksbehandlerne var fortsatt svært positive til VIT, og ville fortsette å anbefale dette tiltaket til familier som passet inn i målgruppen for VIT.

¹¹ Vi formidler ikke data fra foreldre to år etter da utvalget er for lite (fem av 41 informanter).

7: Konklusjoner og anbefalinger

I evalueringen av VIT er det anvendt en rekke kilder for datainnhenting. Gjennom kartleggingsskjema og spørreskjema, har vi fulgt 41 familier fra inntak i VIT og til to år etter inntak (dessverre med betydelig frafall etter hvert). Vi har intervjuet åtte familier, og vi har fulgt samtlige av disse fram til ett år etter inntak, og fire av dem til to år etter. Vi har informasjon fra 41 barn ved oppstart i VIT. Videre har vi informasjon fra veiledere, lærere og saksbehandlere i barnevernet fra ulike tidspunkter under og etter familiens deltakelse i VIT. Denne informasjonen har vi så systematisert for å kunne svare på problemstillingene innledningsvis. Evalueringen har vært fokusert på brukernes erfaringer med tiltaket; det vil si hvordan foreldrene har opplevd VIT-veiledningen både med hensyn til samarbeid med veileder og den metodiske tilnærmingen. Videre har det vært fokus på foreldrenes opplevelse av hjelpen de har fått. Dessverre har vi lite informasjon fra barna; kun gjennom kartleggingsskjema. I ettertid ser vi at dette har vært en mangel i vår tilnærming; vi burde også ha intervjuet barn fra familier som var med i VIT. Barna ville ha gitt oss utfyllende informasjon og kunnskap.

Aldersgrensen for barn i familier som ønsket tilbud fra VIT, var åtte år. Samtidig viste evalueringen at 80 % av barna var tolv år eller eldre ved inntak. Nærmere 50 % av barna hadde vært i kontakt med pedagogisk- psykologisk tjeneste, og en like stor prosentandel med BUP. En kan dermed anta at en stor andel av barna hadde problemer knyttet til psykisk helse. Cirka 30 % av barna skulket skolen en eller flere dager i uken, og mange kom for sent eller hadde andre skoleproblemer. Både barn og foreldre opplevde problemer i hjemmesituasjonen, spesielt knyttet til kommunikasjon, samhandling og samarbeid innad i familien. Mange hadde hatt betydelig hjelp fra hjelpeinstanser tidligere, og mange familier hadde strevd lenge for å prøve å løse problemene.

VIT-familiene representerte et komplekst bilde, og det var en vanskelig behandlingskontekst VIT gikk inn i. VIT måtte på mange måter, sortere ut hva de skulle arbeide med direkte i veiledningen, og hvilke tiltak som måtte settes inn eksternt (som de ikke mestret selv). Det er ikke tvil om at VIT lyktes godt med den ”interne veiledningen” i mange av familiene. Familiene var stort sett enige i veiledningens tilnærming, og de uttrykte at det var tillit mellom dem og veileder. Mange superlativer ble brukt fra foreldre når de beskrev VIT, veiledningsprosessen (inklusive samhandlingen med veileder) og endringer i familien som kunne spores tilbake til veiledningen. VIT sine bidrag knyttet til temaer utenom det interne i familien, framsto som noe mer diffust. Dette

gjaldt spesielt i forhold til barnas skoleproblemer og skolen, der foreldres rapporteringer i liten grad var entydige, og hvor flere foreldre kunne ha ønsket seg mer hjelp.

Like etter avsluttet tiltak, rapporterte 80 % av foreldrene at situasjonen var blitt mye bedre i familien, sammenliknet med før inntak. Samtlige familier mente de kranglet mindre hjemme, og de fleste foreldrene følte seg sikrere i foreldrerollen. De fleste foreldre mente også at barnet hadde det bedre med seg selv, og med noen unntak, ble også skolesituasjonen beskrevet som mer positiv. Det var stort samsvar mellom hva foreldrene mente om hjelpen fra VIT, og barneverntjenesten og skolens oppfatning av det samme.

❑ **Vurdering/anbefaling**

Ut fra de fleste foreldrenes oppfatning, har VIT fungert bra med hensyn til den direkte veiledningen i familiene, og VIT har bidratt til at familiene har fått hjelp i forhold til mange problemområder som de slet med før inntak. Vi kan ikke se at det er nødvendig med sentrale endringer i veiledningen (bortsett fra å trekke barnet sterkere inn; se nedenfor). Vi vil imidlertid foreslå en enkel brukerundersøkelse (administrert av VIT) til alle foreldre like etter avsluttet VIT. Dette for at VIT kan justere sin virksomhet ut fra eventuelle ønsker fra foreldrene om endring, eller ut fra informasjon om forhold som foreldrene mener har et forbedringspotensiale. Fordi problemene i familiene kan være svært komplekse, og/eller kan kreve større innsats enn det VIT kan yte, er det sentralt at VIT sorterer ut den enkelte families problembilde, tydeliggjør hva som er VIT sitt kompetanseområde, og hva som andre deler av hjelpeapparatet og skolen skal arbeide med. VIT framstår som gode på dette, samtidig som det er viktig at dette videreutvikles.

Foreldrenes rolle i veiledningen

Cirka 75 % av barna bodde hos mor, og de fleste mødrene var enslige. Omfanget av kontakt med biologisk far varierte naturlig nok mellom barna, og litt over halvparten av dem hadde regelmessig kontakt med biologisk far.

VIT-veileder hadde i liten grad kontakt med far i de sakene hvor barnet bodde hos mor. Intervjudata (åtte familier) viste at det stort sett var mor som fulgte VIT-veiledningen. To av mødrene oppga at VIT-veileder hadde et par møter med far også, men far var ikke med i noen systematisk veiledning. Samtidig kunne fedre ha en sterk påvirkningsrolle overfor barna. Mødre formidlet at det kunne være svært vanskelig å gjennomføre VIT-prinsipper i hjemmet hvis far ikke gjorde det samme når barnet var hos ham. Mødre fortalte at fedre også kunne boikotte prinsippene, og for eksempel gi barnet (mange) lommepenger uten at han/hun hadde fulgt avtalte rutiner og regler. Mødre som hadde samboere, fortalte at det var viktig at samboer stilte opp. Hvis ikke

ble det for belastende for mor. Det var tydelig at mor som regel måtte ”dra lasset” alene.

☐ Vurdering/anbefaling

VIT bør arbeide bevisst for å trekke inn biologisk far til barnet i veiledningen, selv om han har flyttet ut (særlig hvis barnet er på besøk hos far). Det samme gjelder hvis barnet bor hos far og har kontakt med biologisk mor. Hvis ”VIT-prinsippene” skal fungere, er det viktig at mor og far opererer innenfor samme rammer/premisser i oppdragelsen/forholdet til barnet.

Deltakelse fra barna i VIT-veiledningen

Barns rett til medvirkning er et sentralt tema både generelt i samfunnet og i barnevernet. Dette understrekes i barnekonvensjonen, og gjenspeiler seg i barnevernlovgivningen. Barn blir i dag forstått som selvstendige individer som har rett til å uttale seg, og som skal bli lyttet til og tatt på alvor. Dette er noe betinget av alder og modenhet, men ut fra det som VIT-barna representerte, var de uten tvil kvalifiserte for aktiv deltakelse i sin egen sak i barnevernet. Utgangspunktet i VIT var også, at barna skulle trekkes aktivt inn i veiledningen. Erfaringene som ble formidlet fra intervjuene, tilsa imidlertid at barna ble trukket for lite inn i arbeidet med familiene. Dette var samtidig noe VIT-veilederne var klare over, og som de ønsket skulle ha vært bedre. Halvparten av barna i de åtte familiene som ble intervjuet, var med på de fleste møtene sammen med foreldrene, de resterende var ikke/i liten grad med.

Foreldre som ble intervjuet, mente også det var sentralt at barna hadde en aktiv rolle i veiledningen. Dette gjaldt også for foreldre hvor barnet ikke/i liten grad var med. Foreldrene mente at det var viktig at barna fikk være med på å utforme regler og rutiner sammen med veileder og dem selv. De mente det ville bli lettere å innføre nye rutiner, og å gjennomføre dem i det daglige om barnet deltok/var tilstede i møtene. Barnet ville blant annet kunne forstå foreldrenes handlinger og endringer i deres oppdragermønster på en annen og bedre måte. Foreldre mente også at det var viktig at en fikk fram barnets syn både med hensyn til hjelpebehov og veiledning, og at barnet fikk forklare situasjonen slik han/hun forsto den.

Det var ulike årsaker til at enkelte barn var lite involverte i veiledningen; for eksempel at barnet ikke ønsket å være med på møtene, møtene ble lagt til tidspunkter hvor barnet var opptatt med andre gjøremål, og litt ”la det skure mentalitet”; det vil si at det ikke

ble lagt opp til faste avtaler som involverte barnet, samtidig som barnet kunne komme hvis det hadde lyst til det.

☐ **Vurdering/anbefaling**

Det er av sentral betydning at barnets rett til medvirkning blir ivare tatt innenfor tiltak som VIT; som i stor grad påvirker barnets sak og hverdag. VIT bør derfor innta en offensiv rolle med hensyn til å trekke barnet aktivt inn i veiledningen. Barnets synspunkter må komme fram og bli tatt hensyn til. VIT må komme inn i en samarbeidsrolle med barnet på lik linje med deres samarbeid med foreldrene.

Involvering av privat nettverk

Grunntanken i VIT er at det er ikke barnet som er vanskelig, men at barnet har det vanskelig. Teoretisk knyttes det opp til en sosialøkologisk forståelse; det vil si at barnet er i et gjensidig samspill med sine omgivelser, og at forhold på ulike nivå i barnets kontekst påvirker barnet. Barnets nettverk sees på som særdeles viktig i så henseende.

I kartleggingsfasen tilstreber VIT alltid å få informasjon fra sentrale personer i det private nettverket. Hvis familien samtykker, kontakter veileder signifikante personer. Veileder stiller nettverkspersonene tre spørsmål knyttet til: 1) Barnet og ungdommens styrker, 2) Barnet og familiens behov og 3) Hva som bør endres og ønsket tiltak. I kartleggingen ble derfor det private nettverket trukket inn. I selve VIT-veiledningen, ble imidlertid det private nettverket, i svært liten grad, trukket inn. I de få familiene dette gjaldt var det besteforeldre og tante som deltok noe. Veilederne mente at det var en klar ulempe at det private nettverket var fraværende i veiledningsprosessen. Samtidig forsto de at det var vanskelig for mange foreldre å gå med på at personer i det private nettverket skulle kontaktes. Noen foreldre hadde liten lyst til å informere familie og venner om at de fikk hjelp til å takle problemer med barnet, andre foreldre fortalte at de ikke hadde noe særlig nettverk, eller at de hadde liten/ingen kontakt med dem.

☐ **Vurdering/anbefaling**

Selv om vi ser fordelene med å trekke inn det private nettverket i VIT-veiledningen, både med hensyn til å kunne yte støtte og gi informasjon om ressurser, er vi enige med VIT at de har gått bort fra dette som en sentral forutsetning i veiledningen. En kan ikke tvinge verken foreldre eller personer i det private nettverket til aktiv deltagelse. Samtidig har vi sett at mye arbeid har falt på mor i mange av sakene, og at hun kunne trenge støttepersoner ut over veileder. VIT bør vurdere å etablere en tydeligere strategi på involvering av det private nettverket i enkelte saker, primært for å støtte og avlaste mor (eller annen enslig forelder) både under veiledningen og etterpå.

Oppfølging etter avsluttet VIT-tiltak

Flere familier hadde fortsatt behov for kontakt, etter at veiledningen ble avsluttet. Dette gjaldt råd og støtte; en trygghet i forhold til ”å ha noen”. Forholdet mellom flere foreldre og veiledere var relasjonelt og nært, noe som kunne skape en avhengighet. Selv om familiene fikk oppfølging fra andre instanser; for eksempel fra barnevernet, ble dette oppfattet som noe annet enn VIT-veilederne. Foreldre, som avsluttet VIT, fikk også tilbud om å møte på ”åpen kveld” på helsehuset. Foreldre, som ble intervjuet, fortalte at de ikke ønsket å benytte dette tilbudet da de ikke møtte ”sin veileder” der, og måtte fortelle sin historie til nye personer; noe de ikke orket.

Vurdering/anbefaling

Vi mener det er viktig å arbeide med avslutningen/overgangsfasen ved ”utskrivning” fra VIT. Dette for at separasjonen ikke skal bli for vanskelig for foreldrene (og barnet). Det bør etableres et oppfølgingssystem fra VIT for familier som har deltatt i veiledningen. Oppfølgingen bør omfatte kontakt med ”familiens veileder” på ett eller annet nivå. Denne bør imidlertid ikke bli for omfattende, slik at det skapes ny avhengighet.

Vedlikehold av kunnskap

Generelt var det en til dels sterk oppadstigende kurve med hensyn til forbedring av problematikk, og positiv endring i familiesituasjonen i VIT-familiene under og like etter at veiledningen ble avsluttet. Dette avtok noe etter hvert. Det var variasjon mellom foreldre med hensyn til om de klarte å opprettholde det de hadde lært gjennom VIT. Det er ingen klare indikasjoner på disse forskjellene, men som beskrevet ovenfor ønsket flere foreldre seg et ”back-up” system knyttet til kontakt med veileder. Mange av familiene representerte et svært skjørt materiale, og det skulle lite til før det ”glapp”. En lang sommerferie borte fra hjemmet, kunne få alt til å gå tilbake til det gamle, eller en slitsom hverdag kunne føre til at foreldrene ikke orket å følge opp. Barnets utvikling påvirket naturlig nok også problemutviklingen. Mange barn hadde fortsatt omfattende skoleproblemer og psykiske/sosiale vansker. For noen barn forverret dette seg med alderen, og vanskeliggjorde ytterligere muligheten til å vedlikeholde lærdommen fra VIT-veiledningen.

Vurdering/anbefaling

Det er en kjensgjerning fra forskning om familierettede programmer, at det er vanskelig for foreldre å vedlikeholde kunnskap de har lært gjennom tiltak over tid. VIT-familiene varierte med hensyn til hvordan de klarte dette, og flere formidlet at de fortsatt praktiserte det de hadde lært gjennom VIT i ettertid, mens andre hadde større problemer med opprettholdelse. Hverdagen innhentet disse familiene, og det ble etter hvert vanskelig å gjennom-

føre det de har lært. Dette framsto som spesielt vanskelig i familier hvor belastningen og arbeidet stort sett falt på en omsorgsperson, slik som ofte var tilfellet i VIT-familiene. Vi vil derfor igjen presisere at det bør etableres et oppfølgingssystem for familiene med en avgrenset kontakt med veileder en tid etter avsluttet VIT, og at familiene får tilbud om/faktisk kommer inn i andre hjelpesystemer som fungerer for dem ved avslutning av VIT, hvis nødvendig.

Hovedkonklusjon

De fleste foreldrene viste, gjennom sin omtale av veiledningen og endringer i familiene, at de hadde stor tillit til VIT og deres involvering i familien. Mange ville anbefale, og hadde faktisk anbefalt VIT, til andre familier som de mente hadde behov for tilsvarende hjelp. Foreldre formidlet også at de ”lærte bort” VIT-prinsipper til andre foreldre hvor barna/familien hadde problemer. På mange måter kan en si at disse foreldrene opptrådte som agenter for et åpnere barnevern. De bidro til at barnevernet, gjennom VIT, ble omtalt positivt og at det ble ufarliggjort. Familieproblemer/problemer med barn ble også alminneliggjort.

Evalueringen viste at den interne veiledningen i familiene hadde ført til positive endringer i kommunikasjonen, samhandlingen og samarbeidet i de fleste av familiene. Nesten samtlige familier mente, like etter avsluttet VIT-tiltak, at de hadde fått god hjelp av veileder, at forholdene innad i familien var blitt bedre, og at barnet hadde fått det bedre med seg selv. Barneverntjenesten vurderte VIT som et sentralt og viktig tiltak for målgruppa, og at barnevernet ikke kunne gjøre dette arbeidet selv med så gode resultater.

Etterundersøkelsen, spesielt intervjuundersøkelsen, viste at det varierte om familier klarte å vedlikeholde kunnskapen og opprettholde alle VIT-prinsippene i hverdagen. Flere barn hadde fortsatt skoleproblemer i ettertid. Evalueringen viste at det var lett for at ting kunne gå galt når familiene ikke lenger hadde veiledning og oppfølging. Mange mødre hadde et stort press på seg, og de var ofte veldig alene om å holde hverdagen på rett kjøll, og takle problemene med barna og i familien.

Vi vil konkludere med at VIT er et meget godt tiltak for å få til positive endringer i familier som strever med problemer knyttet til samhandling og kommunikasjon innad i familiene; inklusive forholdet til barnet. Det kreves imidlertid mer ressurser enn VIT-tiltaket alene, for å avhjelpe alvorlige atferds-/psykiske og skoleproblemer hos barn; noe som VIT har en tydelig forståelse av. Det betyr at innsatsen fra VIT på mange måter er todelt: 1) VIT-veiledning knyttet direkte til familiene og 2) Samarbeid og even-

tuelt viderehenvisning til andre hjelpeinstanser (inklusive skolen) hvis barnet/familien har problemer, som VIT ikke kan avhjelpe på en tilstrekkelig måte. Dette er en sentral kombinasjon som VIT ivaretar på en god måte i dag, men som kan videreutvikles.

VIT - et bidrag til det kunnskapsbaserte barnevernet?

VIT har oppstått som en lokalt initiativ i Ålesund kommune. I prosjektrapport for VIT, omtales bakgrunnen for prosjektideen slik:

Bakgrunnen for prosjektideen var en opplevelse av tiltaksmangel overfor barn med økende negativ atferdsutvikling i hjem, skole og fritid. Vi vet at disse barna står i åpenbar fare for en negativ utviklingsspiral. For denne brukergruppa setter barneverntjenesten inn ulike typer frivillige hjelpetiltak, både gjennom barneår og ungdomsår. Ofte erfares det at tiltakene kun representerer kompenserende tiltak; de "treffer ikke" i forhold til barnets vansker og behov.

Barneverntjenesten sine siste virkemidler for disse ungdommene var MST eller institusjonsplassering eller omsorgsovertakelse. Ved atten år ble "saker" henlagt av barnevernet p.g.a. ungdommens manglende interesse for videre hjelp, eller mangel på relevante tilbud. For noen var da lediggang, kriminalitet og rusbruk blitt problemer som vanskeliggjorde hverdagen ytterligere. Vi vet at ungdommer med alvorlige atferdsvansker ikke dukker opp som "troll av eske". Spørsmålet som stadig var i fokus i barneverntjenesten, var: Hvordan nå disse ungdommene med hjelp som bedrer, og helst på et tidlig stadium i problemutviklingen? (Rudi 2008: s. 3).

I prosjektet ble det lagt klare målsettinger for VIT. Hovedmål i prosjektet var:

Færre barn i alderen 8-16 år som faller ut av skolen, trekkes mot negativt miljø, og må flytte ut av hjemmet.

Bedre den sosiale fungeringen til barn med risikoatferd, og fremme positive ferdigheter i hjem, skole og nærmiljø (Ibid: s. 3).

Og målgruppa ble definert slik:

Barn som *risikerer negativ sosial utvikling* med bakgrunn i samspillsvansker i nettverket (hjem, skole, fritid).

Barn med *risikoatferd* med bakgrunn i uheldige samspillfaktorer.

Barn med *atferdsproblemer* utviklet med bakgrunn i uheldige samspillfaktorer (Ibid: s. 8).

Når vi legger til at metodikken, som det arbeides med i VIT, er tydelig beskrevet, og at prosjektet nå er evaluert med godt resultat vurdert ut fra et brukerperspektiv, tilsier dette at VIT er en viktig tilførsel til et kunnskapsbasert barnevern, og at tiltaket både kan og bør overføres til og etterprøves av andre.

Referanser

Lurie, J., Clifford, G. 2005. *Parenting a Young child with Behavior Problems. Parents' experiences before, during and after Webster-Stratton Parent Training*. Rapport fra Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge

Ogden, T. 2007. Vedlegg: Evidensbaserte, kunnskapsbaserte og eksplorerende barnevernstiltak – en begrepsavklaring. Notat fra Bufdir 20.06.07.

Rudi, F. 2008. Prosjekt rapport fra VIT. www.alesund.kommune.no.

Sandbæk, M. 2004. Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid nr. 2: s. 98-108*.

Sandvik, M. 2007. *Basisteamet i Kristiansund. En studie av et hjemmebasert tiltak i det moderne barnevernet*. NTNU, Masteroppgave i sosialt arbeid.

Skilbred, D. 2008. Hva sier foreldrene? I Christiansen, Ø., Moldestad, B. *Evaluering av hjemmebaserte tiltak i barnevernet – med Årstad familiesenter som case*. Rapport nr. 1. Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.

Lov om barnevern av 17. juli 1953, nr. 14.

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992, nr. 100.

Lov om barneombud av 6. mars 1981, nr. 5.

Lov om barn og foreldre av 8. april 1981, nr. 7.

FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989.

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999, nr. 30.

Ot.prp. Nr. 9 (2002-2003) Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 19. juni 1997 nr. 62 om familievernkontorer.

NOU 2000:12. Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.

St.meld. nr. 40 (2001-2002). Om barne- og ungdomsvernet.

Et kunnskapsbasert barnevern. Strategi for FoU-arbeidet i Barne- og familiedepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2005-2008.

PUBLIKASJONER fra Barnevernets utviklingscenter

RAPPORTSERIEN

- Rapport nr. 1: Graham Clifford, Bernt Olav Utgaard, Grethe Jørgensen og Kari Høyvik: *På leting etter hjelp. Kommunenes bruk av fylkeskommunale tjenester for barn og unge* (60 s) 1994. UTGÅTT
- Rapport nr. 2: Torill Tjelflaat og Edgar Marthinsen: *Catharina-senteret og Fosterhjemsringen. Evaluering av to tiltak for ungdom i barnevernet i Sør-Trøndelag fylke* (149 s) 1994. kr. 100
- Rapport nr. 3: Graham Clifford, Edgar Marthinsen og Anne Sofie Samuelsen: *Hjelpetjenesten - en virksomhetsanalyse av Nardo distrikt i Trondheim* (95 s) 1996. kr. 100
- Rapport nr. 4: Graham Clifford og Sissel Rolness: *På seminar med statsetatene. Evaluering av seminarvirksomhet om tverrfaglig samarbeid i barnevern, gjennomført i 1993-95 i Sør-Trøndelag fylk* (53 s) 1996. kr. 50
- Rapport nr. 5: Edgar Marthinsen og Graham Clifford: *Mellom forsorg og sosialt arbeid - en studie av to sosialtjenester i Sør-Trøndelag* (99 s) 1998. UTGÅTT
TRYKT PÅ NY SOM ARBEIDSRAPPORT NR. 13.
- Rapport nr. 6: Torill Tjelflaat og Graham Clifford: *Ansvar eller egeninteresse? Unge voksnes forhold til frivillig aktivitet* (62 s) 1999. kr. 100
- Rapport nr. 7: Torill Tjelflaat og Turid Midjo: *Foreldrekompetanse - et tema for læring? Evaluering av foreldreveiledningsprogrammet* (85 s) 2000. kr. 120
- Rapport nr. 8: Graham Clifford: *Egeninnsats og fellesskap* (57 s) 2001. kr. 100
- Rapport nr. 9: Edgar Marthinsen: *Sosialt arbeid og symbolsk kapital i et senmoderne barnevern* (517 s) 2003. kr. 250
- Rapport nr. 10: Torill Tjelflaat, Geir Hyrve og Henrik Solhaug: *Barneverninstitusjonen - nødvendig men ikke god nok* (65 s) 2003. kr. 130
- Rapport nr. 11/2007: Torill Tjelflaat og Gro Ulset: *Barn og unges medvirkning i institusjon* (73 s) 2007. kr. 150
- Rapport nr. 12/2008: Åse Bratterud og Anita Skårstad (Red.): *Overgangen fra barnevern til voksenliv i Trondheim. Sluttrapport fra OBVIT-prosjektet* (172 s) 2008 kr. 220
- Rapport nr 13/2008: Torill Tjelflaat og Gro Ulset: *Vekst – Ivaretagelse – Trivsel Evaluering av VIT et hjelpetiltak i barnevernet i Ålesund kommune.* (78 s) 2008 kr. 150

ARBEIDSRAPPORTER

- Nr. 1: Bjørn Arnesen og Graham Clifford: *Fra spesialskole til barnevern-institusjon. Utredning om Trogstad ressurscenter* (33 s) 1997. kr. 40
- Nr. 2: Torill Tjelflaat og Dagny Nerbø: *Det faglige arbeidet i barnevernets utredninger. Et blikk på hjelpetjenesten Byåsen distrikt i Trondheim* (37 s) 1997. kr. 40
- Nr. 3: Graham Clifford og Bjørn Arnesen: *Drømmen om selvstendighet. Ungdom vurderer opphold ved en utredningsinstitusjon drevet av det fylkeskommunale barnevernet* (58 s) 1997. kr. 50
- Nr. 4: May Britt Drugli og Edgar Marthinsen: *En undersøkelse av barnevernet i Trondheim. En gjennomgang av inntaksprosedyrer i distriktene og 1000 meldte barns karriere i perioden 1994/95* (58 s) 1998. kr. 50
- Nr. 5: Edgar Marthinsen og Ketil Arntzen: *Styringsinformasjon i hjelpetjenesten i Trondheim kommune* (22 s) 1998. kr. 50
- Nr. 6: Torill Tjelflaat: *Familiekonferanser som metoder i arbeidet med innvandrersfamilier* (26 s) 1998. kr. 40
- Nr. 7: Bernt Olav Utgaard: *Kommunalt barnevern – en svarteper? - Hvordan fagenheter arbeider med vanskeligstilte barn og unge i Ulstein kommune* (27 s) 1998. kr. 50
- Nr. 8: Edgar Marthinsen og Ragnar Bang Moe: *Langtidsbrukere av sosialhjelp ved Byåsen sosialtjeneste i 1998. Utsikter til arbeid, trygd eller fortsatt sosialhjelp?* (55 s) 1999. kr. 50
- Nr. 9: Edgar Marthinsen og Ketil Arntzen: *"Fagtekst". Forsøk med nye former for journalføring i hjelpetjenesten i Trondheim kommune* (42 s) 1999. kr. 50
- Nr. 10: Graham Clifford og May Britt Drugli: *Gjensyn med Hjelpetjenesten på Saupstad. En evaluering av Hjelpetjenestens innsats for barn og unge i skole og barnehage* (34 s) 1999. kr. 50
- Nr. 11: Inger Marii Tronvoll: *Min skolehverdag. Spesialundervisning med barnet i fokus* (31 s) 1999. kr. 50
- Nr. 12: Hanne Ingerslev: *Barn med psykisk syke foreldre – et komparativt europeisk forskningsprosjekt* (49 s) 2001 kr. 70
- Nr. 13: Edgar Marthinsen og Graham Clifford: *Mellom forsorg og sosialt arbeid - en studie av to sosialtjenester i Sør-Trøndelag* (99 s) 2001. kr. 70
- Nr. 14: Geir Hyrve: *Evaluering av familie- og nettverksprosjektet ved Kariensheim* (27 s) 2001 kr. 70
- Nr. 15: Geir Hyrve: *Evaluering av familieråd som metode i barnevernet i Norge* (26 s) 2004 kr. 70
- Nr. 16: Anne Svendsen: *Forebyggende arbeid med barn av foreldre med psykisk sykdom og rusproblemer* (25 s) 2004. kr. 70

Nr. 17: Anne Grytbakk og Jannicke H. Borgestrånd: *Følelser i drift. Om ungdom under 18 år som selger/bytter seksuelle tjenester i Trondheim* (63 s) 2004. kr. 70

Nr. 18: Åse Bratterud, Ragna Binde, Kristin Horneman, Inger Sofie Dahlø Husby, Oddmar Iversen, Lene Munkeby og Anita Skårstad: *Ungdom med barnevernstiltak - på vei mot voksenlivet* (91 s) 2006. kr. 70

DIVERSE PUBLIKASJONER

Eli Rø, Ingeborg Helgeland, Grethe Hoviosen og Edgar Marthinsen:
Barneverntjenestens arbeid med barn i fosterhjem.
Bind 1: Rutinehåndbok (175 s) og bind 2: Veileder (82 s) 1994 UTGÅTT

Mari-Anne Sørlied red, Karen Haven og Bernt Olav Utgaard: *Idébank for barnevernet* (571 s) Oslo: Barnevernets utviklingssenter 1994. kr. 100

Edgar Marthinsen, Torill Tjelflaat og Bernt Olav Utgaard, red: *Sosialt arbeid, praksis fag og politikk. Festskrift til Graham Cliffords 50-årsdag* (135 s) 1997. kr. 150

Edgar Marthinsen & Karin Ekberg, red: *Nordisk symposium om forskning i sosialt arbeid. Et møte mellom forskning og praksis* (480 s) 1997. UTGÅTT

Torill Tjelflaat, Wenche Figenschow Skatland, Einar Hanssen og Inger Erstad:
Informasjonsarbeid i ukjent terreng. Om rekruttering av små barn med atferdsvansker til Webster-Stratton programmet (47 s) 2002. kr. 100

Hans Göran Eriksson og Torill Tjelflaat: *RESIDENTIAL CARE Horizons for the New Century* (219 s) 2004. Kjøpes fra forlaget: Ashgate Publishing Ltd. UK.

Jim Lurie og Graham Clifford, *Parenting a Young Child with Behavior Problems. - Parents' experiences before, during and after Webster-Stratton parent training* (115 s) 2005. kr. 150

Jim Lurie: *Teachers' perceptions of emotional and behavioral problems in 6-12 year old Norwegian school children* (57 s) 2006. kr. 150

Anita Skårstad, Åse Bratterud, Ragna Binde, Kristin Hornemann og Inger Sofie Dahlø Husby: *Fra 17 til 18. - Endret livssituasjon for ungdom med barneverntiltak i Trondheim. Delrapport 3 OBVIT-prosjektet* (51 s) 2007. kr. 50

Bestillers navn:

Adresse:

Tlf. el. Fax:

Sendes: Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, NTNU - 7491 Trondheim

Tlf: 73 55 08 40, Fax: 73 59 66 24

E-post: Bus@samfunn.ntnu.no <http://www.ntnusamfunnsforskning.no/bus>

ISBN 978-82-91927-10-7

 NTNU
Samfunnsforskning AS
**Barnevernets utviklingscenter i
Midt-Norge**